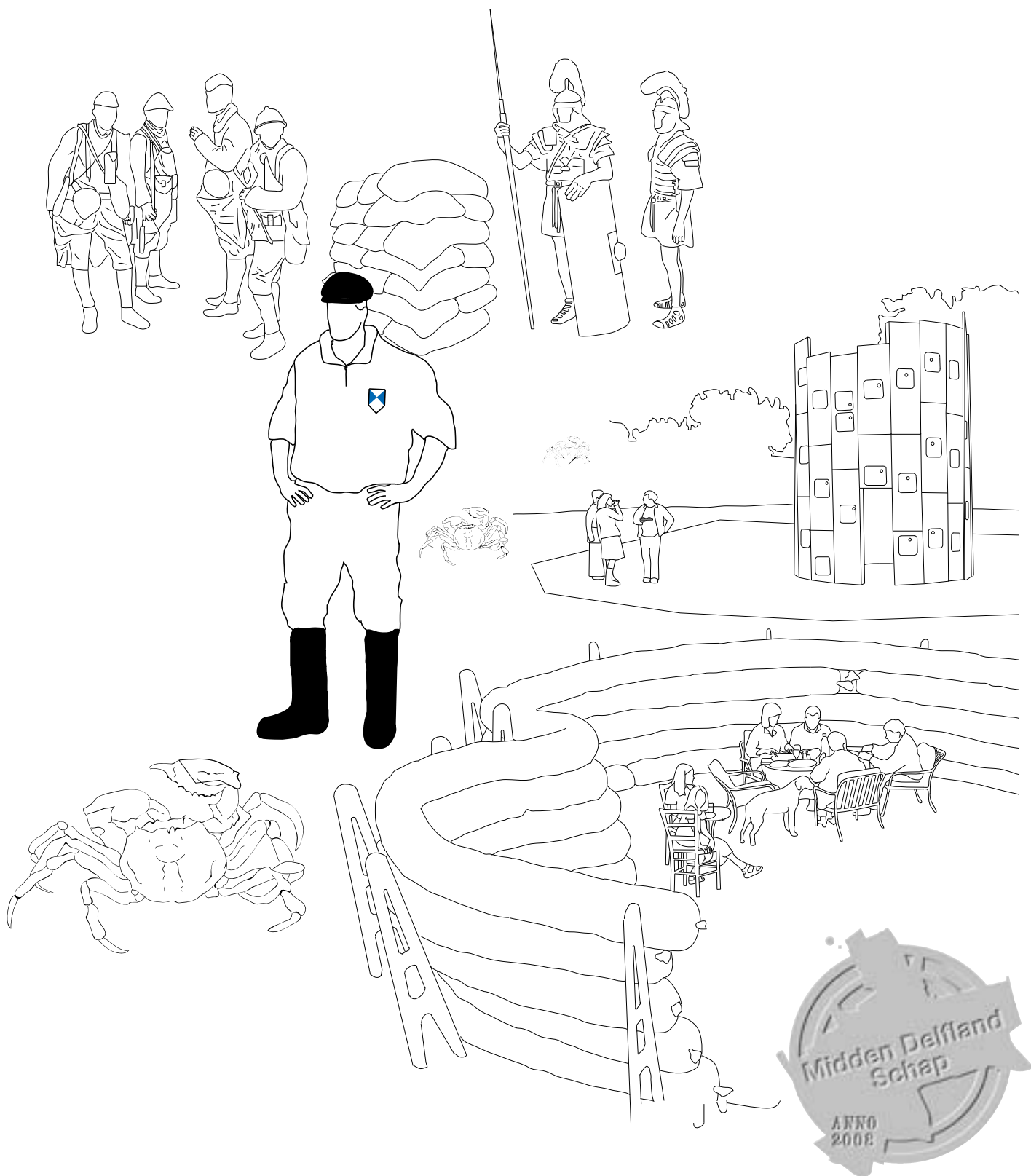

THE HAPPY CRAB

en andere voorstellen voor de toekomst van de Krabbeplas

THE HAPPY CRAB

en andere voorstellen voor de toekomst van de Krabbeplas

**JE MOET HET
LANDSCHAP
NIET NOG BETER
VERZINNEN
MAAR HET
VOORAL
BETER LATEN
ONTSTAAN**

CASE STUDY KRABBEPLAS

Case Study Krabbeplas begint in 2002 als een onderzoek naar het functioneren van de Krabbeplas (Vlaardingen), als voorbeeld van de grootschalige recreatiegebieden die in de jaren zeventig en tachtig zijn aangelegd. Kritisch vermogen wordt gemobiliseerd met kunstenaars, schrijvers en ontwerpers die het gebied analyseren in filosofische expedities (2002) en de daaruit voortvloeiende workshops (2003). Hierbij zijn onder meer de schrijvers Mohammed Benzakour en John Jansen van Galen, landschapsarchitecten Jandirk Hoekstra (H+N+S) en Cor Geluk (Juurlink en Geluk) en kunstenaars Yvonne Dröge Wendel en Suchan Kinoshita betrokken. Ze hebben één ding gemeen: ze zijn vóór de uitnodiging nog nooit in de Krabbeplas geweest.

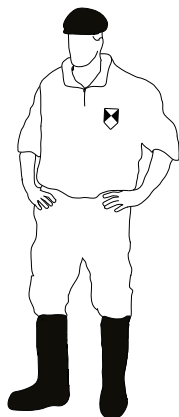
De Krabbeplas wordt uit vele hoeken en met diverse achtergronden en met een frisse blik geobserveerd. Ondanks de verschillende invalshoeken zijn de meningen behoorlijk eensluidend. Het gebied dat is ontstaan wordt vooral te saai, te voorspelbaar, te geordend en te weinig prikkelend genoemd. De formele inrichting van de Krabbeplas laat op het oog maar weinig ruimte voor spontane acties en eigen initiatieven, waardoor het beeld heerst dat deze niet optimaal recreatief kan worden gebruikt. Kaveluitgifte zou deze situatie een positieve wending kunnen geven is de belangrijkste conclusie uit de eerste twee fasen van het project. Huidige en nieuwe gebruikers moeten in de toekomst verleid worden een voorstel voor nieuw gebruik van een kavel in te dienen, daarbij geholpen en begeleid door een kunstenaar of ontwerper. Deze kaveluitgifte is het uitgangspunt voor de derde en laatste fase – pilotprojecten (2005, 2006, 2007) – waarvoor achtereenvolgens buro MAAN met Martine Herman en Bureau Venhuizen worden uitgenodigd.

Buro MAAN en Martine Herman zetten geen kavels voor nieuwe gebruikers van de Krabbeplas uit maar brengen, met als titel De Grote Beheershow, een ander aspect van het recreatiegebied in beeld. Onder het geordende en wellicht voorspelbare landschap ligt een zeer gedetailleerd beheersplan dat tot in de puntjes verzorgd wordt door de Groenservice Zuid-Holland. Tijdens een door de kunstenaar Florentijn Hofman georganiseerde 'voetbalwedstrijd' van 2 x 45 minuten bomen snoeien door GZH met koek en zopie en vuurwerk na, wordt het minutieuze beheer van het gebied onder de aandacht gebracht.

Voor de afsluiting van het project in 2006 en 2007 zet Bureau Venhuizen drie projectonderdelen op. Ten eerste wordt een viertal kunstenaars en architecten uitgenodigd om op proefkavels hun opvattingen over de toekomst van een gebied als de Krabbeplas zichtbaar te maken. Daarnaast worden via de lokale media en gerichte publiciteit bewoners van het aan de Krabbeplas grenzende gebied uitgenodigd met plannen voor tijdelijke kavelgebruik te komen. Ten slotte zet Hans Venhuizen een studie op naar mogelijke nieuwe inrichting en gebruik van het gebied die uitmondt in deze catalogus. De opzet van de catalogus is bewust schematisch en nog niet toegepast op het gebied. Het brengt veranderingsmogelijkheden in beeld die door iedereen die dat wil op de Krabbeplas kunnen worden geprojecteerd en binnen de specifieke context kunnen worden vormgegeven.

Hans Venhuizen
www.bureauvenhuizen.com/krabbeplas.

De boer is de cultuurhistorische constante van het gebied.

CREDITS

Deze catalogus waarvan concept, samenstelling en realisatie zijn verzorgd door Bureau Venhuizen, is onderdeel van 'Case Study Krabbeplas', een meerjarenproject in opdracht van gemeente Vlaardingen, het Recreatieschap Midden-Delfland en SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte) m.m.v. Bert van Meggelen en Esther Didden. Het onderzoek en de uitwerking van de nieuwe gebruiksmogelijkheden van de Krabbeplas is tevens ondersteund door de provincie Zuid Holland.

**NIET ZOZEER HET
LANDSCHAP ZELF,
MAAR EERDER
DE MENTALITEIT
VAN WAARUIT
DAT LANDSCHAP
ONTSTAAT
IS AAN EEN
RECONSTRUCTIE
TOE**

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING

**Krabbeplas:
reconstructie
van een mentaliteit**
Hans Venhuizen

pagina 06

CATALOGUS

Midden-Delfland-Schap

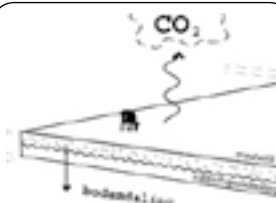
pagina 18

Klimaatboer

met dank aan Stefan la Grand

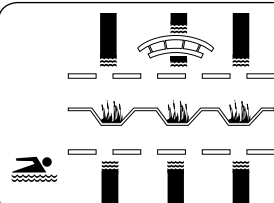
pagina 22

Blauwalgfilter

met dank aan Stefan la Grand

pagina 24

Bagger Landschapspark

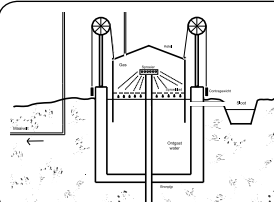
Gerwin de Vries en Alexander Herrebout

pagina 26

Brongas

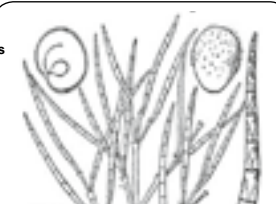
pagina 30

Zouttuin

Willemijn Lofvers i.s.m. Vincent Kuypers

pagina 32

Zuiverende paddestoelvelden

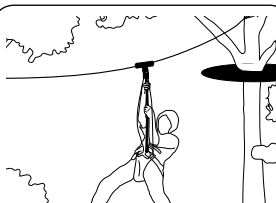
Jacques Abelman

pagina 37

Vermaakboer

pagina 41

Verborgen recreatievoorzieningen

Krijn Giezen

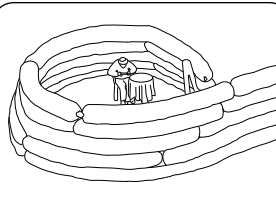
pagina 45

EELLS

Jacques Abelman

pagina 49

Kuubtuinen

Rianne Makkink, sloom.org

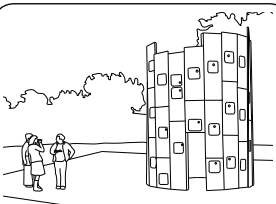
pagina 52

Recycloop

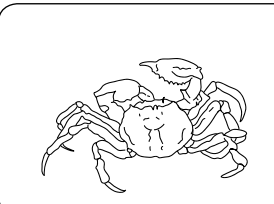
2012 architecten

pagina 56

Happy crab

pagina 58

**DE KRABBEPLAS
HEEFT EEN
VOOR DE
BEZOEKER
MOEILIJK
TOEGANKELIJKE
CHARME**

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

De Krabbeplas heeft haar charme, al openbaart die zich niet zo eenvoudig aan de bezoeker. Bij een eerste bezoek valt vooral de kunstmatige afwisseling van blokken bos en veld op. Deze nodigen niet meteen uit tot recreatief gebruik, maar lijken toch voor niets anders bedoeld dan recreatie zoals te zien is bij mooi weer als ze intensief gebruikt worden. Al is het gebied op het oog overzichtelijk, brengt het de beschouwer in eerste instantie toch in verwarring. Het is te groot en te schematisch voor een park, maar te versnipperd om een echt landschap te zijn. Er staan geen koeien, schapen of paarden en er groeit geen tarwe of mais. De dieren die je ziet zijn honden en wat er groeit zijn vooral bomen en gras. In het patroon van sloten vermoed je nog de sporen van een cultuurlandschap, tussen die sloten lijkt alles echter gloednieuw. Dit landschap heeft duidelijk een 'total make-over' achter de rug.

Voor de Case Study Krabbeplas reconstrueert Hans Venhuizen in gesprek, overleg en samenwerking met meerdere betrokkenen de ontstaansgeschiedenis van het Krabbeplas landschap dat het gevolg van een reconstructie blijkt. In het kader van deze reconstructie is het agrarische cultuurlandschap met resolute hand omgevormd tot een recreatiegebied dat de naam Krabbeplas heeft gekregen. Het gevolg van deze reconstructie is een verzonnen landschap dat bij het recente gereedkomen al weer aan een stevige herziening toe lijkt te zijn. Uit observaties, gesprekken en onderzoek blijkt dat niet zozeer het landschap zelf, maar eerder de mentaliteit van waaruit dat landschap is ontstaan aan een stevige reconstructie toe is.

RECONSTRUCTIELANDSCHAP

Recreatiegebied de Krabbeplas in Vlaardingen maakt deel uit van de 'Rijksbufferzone Midden-Delfland', een veenweidegebied van ongeveer 6600 hectare dat in het zuiden wordt begrensd door de steden Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen en Maassluis, in het westen door de kassen van het Westland en in het noordoosten door Rijswijk en Delft. Hoewel in het gebied bewoningssporen van 3000 voor Christus zijn gevonden, vindt het huidige landschap van Midden-Delfland zijn oorsprong voornamelijk in de Middeleeuwen toen de 'wildernis', bestaande uit kreekruigten en moerasbossen, werd omgevormd tot

wei-en bouwland en een basispatroon van wegen en sloten is aangelegd. Vanaf de jaren vijftig van de twintigste eeuw wordt de landbouw in Midden-Delfland 'bedreigd' door toenemende stadsuitbreidingen. In Midden-Delfland, maar ook op andere plekken in Nederland, ontstaat de angst dat de steden aan elkaar zullen groeien. Bij het Rijk resulteert deze angst in 1958 in het idee om bufferzones in te richten. De Werkcommissie Westen des Lands stelt voor om "de ring van steden (de Randstad) rondom de grote open ruimte (het latere Groene Hart) te handhaven als afzonderlijke stadsagglomeraties, ze gescheiden te houden door 'bufferstroken' en de bebouwing uitwaarts te laten plaatsvinden door het bouwen van nieuwe steden". De bufferzones zouden daarnaast nutsfuncties voor recreatie en natuur krijgen, waarbij de landbouw de rol van drager en beheerder van het landschap krijgt toebedeeld. Het Rijk heeft tien zogenaamde rijksbufferzones (ook buiten de Randstad) aangewezen, waarbinnen stelselmatig grond is aangekocht dat vervolgens wordt ingericht met recreatief groen.

Bij deze rationele vorm van 'ruimteproductie' wordt letterlijk een grens om een bepaald gebied getrokken en krijgt het gebied vervolgens van bovenaf bepaalde functies toebedeeld. Het past binnen het functionele denken over ruimte dat een strikte scheiding voorstaat tussen wonen, werken recreëren en natuur.

De rigiditeit en grootschaligheid waarmee dat gebeurt, betekent tevens een breuk met de manier waarop het landschap tot dan toe is ontstaan, namelijk vanuit het (functionele) gebruik van de ruimte. Bij het in cultuur brengen van Midden-Delfland dacht men immers niet na over oprukkende verstedelijking, maar was het doel het geschikt maken van het land voor de voedselproductie en bewoning. Met de status van rijksbufferzone verandert Midden-Delfland in één klap van een zichzelf instandhoudend agrarisch productielandschap in een gebied dat vooral bestemd is om urbane ontwikkelingen tegen te houden. Hierdoor wordt het landschapsbeheer van bijproduct plotseling de hoofddoelstelling.

De planning en inrichting van Midden-Delfland gaat echter verder dan de status van rijksbufferzone. De herinrichting van het gebied krijgt een wettelijke basis in de Reconstructiewet Midden-Delfland die in 1977 wordt aangenomen. De commissie die wordt opgericht om de reconstructie aan te sturen wordt breed samengesteld uit bestuurders van de provincie Zuid-Holland en de omliggende gemeenten en uit vertegenwoordigers van het Hoogheemraadschap, maatschappelijke belangenpartijen zoals de landbouworganisaties, de Midden-Delflandvereniging, de

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

bieden wordt voortgezet door de intensieve herinrichting ervan aanmerkelijk verminderd. Naar het midden van het gebied toe overheerst de landbouwfunctie en extensieve vormen van recreatie. Deze functies dragen daarmee zorg voor de openheid van het gebied.

Op basis van dit programma zijn drie deelplannen opgesteld voor de concrete herinrichting van het nieuwe Midden-Delfland: Gaag (westen), Abtswoude (oosten) en Lickebaert (zuiden). Recreatiegebied de Krabbeplas is één van de gebieden die in het kader van het Reconstructieprogramma voor Midden-Delfland is aangelegd en maakt deel uit van plan Lickebaert, tussen Vlaardingen en Maassluis.

De inrichtingsplannen voor de deelgebieden worden gemaakt door de landschapsonwerpers van de Dienst Landelijk Gebied. Bij de plannen voor Lickebaert worden in 1983 ook kunstenaars betrokken. Op uitnodiging van de Reconstructiecommissie houdt Krijn Giezen een aantekening pleidooi tegen het té geregelde, georganiseerde en ontworpen recreatiegebied en stelt 'verborgen recreatievoorzieningen' voor. Bezoekers kunnen in zijn ogen het benodigde meubilair het beste zelf meebrengen of gebruik maken van 'vergeten spullen' zoals oude roeibootjes. Deze kunnen met eenvoudige aanpassingen als picknick- of schuilplek gaan dienen. Op de momenten dat ze door niemand worden gebruikt vallen deze vergeten spullen niet op, maar lijken ze vanzelfsprekend onderdeel uit te maken van het cultuurlandschap. Terwijl een ontworpen picknicktafel op een klein stukje verharding in de wei altijd een 'vreemdkörper' in dat landschap zal blijven, zelfs op de momenten dat het gebruikt wordt. Wanneer we een kijkje nemen in de verschillende recreatiegebieden die sinds 1983 in Midden-Delfland zijn ontstaan, moeten we concluderen dat de aanbevelingen van Giezen geen waarneembare invloed op de inrichting hebben gehad. Dat kan niet gezegd worden van de voorstellen van de twee andere betrokken kunstenaars, Flip Lambalk en Bouke Ylstra. Zij wijzen in het Lickebaert gebied verschillende plekken voor kunst aan, van groot-schalige inrichtingsplannen tot kleinschalige kunstwerken. Een van de meest opvallende gevolgen daarvan is de inrichting van de Krabbeplas van de hand van deze kunstenaars. Op de plattegrond is het ontwerp bestaande uit cirkels en driehoeken goed te herkennen en vanuit dat 'google-earth-perspectief' "erkennen zij het kunstmatige karakter van het Nederlandse landschap en proberen zij die kunstmatigheid met hun ingrepen te accentueren" zoals Han Lörzing in zijn uitgave 'Landschapskunst Kunstlandschap' het project omschrijft.

De reconstructiewet is van meet af aan tijdelijk bedoeld. De benodigde tijdsduur voor de herinrichting van Midden-Delfland wordt ingeschat op plusminus twintig jaar. In 2005 moet het gebied heringericht zijn en het beoogde eindbeeld bereikt. Het begrip reconstructie is in deze toepassing verwarrend. Reconstructie veronderstelt een herstel in de oorspronkelijke gedaante, maar dat is in Midden-Delfland nooit de ambitie geweest. Bovendien zou dan eerst vastgesteld moeten worden wat die oorspronkelijke gedaante is: de 'wildernis', bestaande uit kreekruigten en moerasbossen of het patroon van wegen en sloten dat sinds de Middeleeuwen is aangelegd. Bij het her-ontwerp van het gebied zijn wel verwijzingen opgenomen naar 'oorspronkelijke' elementen, maar het is een feit dat de nieuwe gedaante van het gebied zonder precedent is. De herinrichting van Midden-Delfland betreft dus in feite een transformatie en geen reconstructie.

TRANSFORMATIELANDSCHAP

De taak van de Reconstructiecommissie zit er in 2007 bijna op. Wanneer zij in de loop van 2008 de laatste gebieden heeft overgedragen aan nieuwe eigenaren en beheerders heft zij zichzelf op. Dat is het moment dat de Reconstructiewet buiten werking zal treden en tevens het moment dat de bijzondere status van Midden-Delfland geen wettelijke basis meer heeft. Het gebied is dan overgeleverd aan acht betrokken gemeenten, een provincie, twee regio's en een Hoogheemraadschap, bijgestaan en op de vingers gekeken door zeker drie beherende instanties, vele eigenaren, minstens twee ministeries en een aantal goed georganiseerde maatschappelijke belangenverenigingen. Aan nieuwe vormen van gebiedsbescherming wordt op verschillende schaalniveaus druk gesleuteld. Zowel de gemeenten, stadsregio's en provincie nemen het gebied als 'open, recreatief en agrarisch groen' in hun plannen op. Zelfs de Rijksoverheid doet weer mee. Met het beëindigen van het Rijksbufferzonebeleid zou die zich eigenlijk terugtrekken en het gebied overlaten aan de provincie. Echter, in het 'urgentieprogramma Randstad' werkt minister Gerda Verburg van LNV samen met Midden-Delfland wethouder Christiaan van der of Kamp aan het programma 'Mooi en Vitaal Delfland' dat een nieuwe impuls moet gaan geven aan de weinige groengebieden die de Randstad nog rijk is. De provincie twijfelt nog tussen het begrip 'provinciaal

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

park' en 'provinciaal landschap', maar beide begrippen ontberen een heldere status en het daarbijbehorende instrumentarium voor de uitvoering van het gewenste ruimtelijke beleid. Hoewel alle betrokken bestuurlijke partijen het gebied benoemen en roemen is het juist de 'bestuurlijke spaghetti' rondom Midden-Delfland die een soepele overgang van Rijksbuffergebied via Reconstructiegebied naar een nieuwe bijzondere status in de weg lijkt te staan. Een bestuurlijke status aparte is echter wél essentieel. Drie decennia van reconstructie hebben nog niet tot zo'n onmiskenbaar overtuigende transformatie van het gebied geleid dat Midden-Delfland de legitimatie voor het voortbestaan puur uit haar landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten kan afleiden. Het lijkt alsof het gebied nu, bij de afronding van de reconstructie, pas echt in een staat van transformatie aan het komen is. Niet enkel ruimtelijk, maar vooral ook mentaal. Dat wordt duidelijk als we kijken naar de problemen die de Reconstructiecommissie signaleert bij haar aanstelling en waaraan ze de afgelopen dertig jaar heeft gewerkt. Veel van die opgaven hebben intussen weer een nieuwe gedaante aangenomen en vragen om nieuwe antwoorden. Hieronder passeren ze nog even de revue.

De bedreiging van de openheid door de opdringende verstedelijking

De bedreiging van de openheid door woningbouw of industrie is adequaat bestreden met de aanleg van de recreatiegebieden aan de stedelijke grenzen en het moratorium op urbane ontwikkeling binnen de gebieden. Sinds de vaststelling van de Reconstructiewet in 1977 is echter een aantal zaken op de woningmarkt veranderd. De overheid heeft zich steeds verder teruggetrokken uit de woningbouw ten faveure van projectontwikkelaars en individuele bouwers. De druk op de woningmarkt is groot, vooral in het westen van het land en sinds de jaren zeventig zijn de huizenprijzen tot astronomische hoogten gestegen. De om Midden-Delfland gelegen gemeenten hebben de voor woningbouw gereserveerde gebieden inmiddels volgebouwd en blijven op zoek naar mogelijkheden om de bevolking te huisvesten. Ook een door het Ruimtelijk Planbureau als 'landstedelijk wonen' aangeduide trend is een nieuwe bedreiging. Op zoek naar de idylle van het landelijk wonen wordt steeds meer van datzelfde landelijke gebied opgesoupeerd en wordt het landbouwbedrijf door klachten van de landstedelingen gefrustreerd. Bij de landelijke idylle horen nou eenmaal geen stank en het geluid van landbouwmachines.

De druk op de bebouwbare stukjes Midden-Delfland groeit en vraagt om voortdurende alertheid bij de overheden die daarover beslissen. Dezelfde overheden willen echter graag groeien of in ieder geval de eigen bevolking huisvesten en daarmee het lokale voorzieningenniveau op peil houden. De bufferende recreatiegebieden kunnen gaan werken als een groen wurgkoord waardoor de gemeenten in spagateske situaties terecht zullen komen. Industriële ontwikkelingen zijn er niet maar in het oosten van Midden-Delfland blijft het Westlandse kassengebied groeien. Hier moet de relatief dure landschappelijke openheid voortdurend tegen het oprukken van de zeer rendabele kassen worden verdedigd.

De stagnatie in de landbouwkundige ontwikkeling

De actuele ontwikkelingen in de agrarische sector zijn in de vroege jaren tachtig reeds voorzien en bereiken inmiddels een cruciaal punt. De reconstructie voorzag in een systematiek van grondruil waardoor boeren hun versnipperde land konden samenvoegen en zo hun bedrijf efficiënter en eventueel groter konden maken. Met het afronden van de reconstructie is hier een einde aan gekomen. De grondprijs, en de daaraan gerelateerde pachtprijs, is te hoog geworden om een nieuw boerenbedrijf op te starten of een bestaand bedrijf te laten groeien. Naar verwachting zal een aantal grotere agrarische bedrijven blijven bestaan en de kleinere bedrijven verkopen de grond of oriënteren zich op andere (neven)activiteiten. De gevreesde stagnatie in landbouwkundige ontwikkeling is inmiddels bereikt. Meer schaalvergroting en productieintensivering van boerenbedrijven is in Midden-Delfland niet mogelijk en bovendien niet wenselijk omdat het ook een negatief effect op het landschap kan hebben.

Juist de stagnatie in de landbouwkundige ontwikkelingen manifesteert zich steeds meer als motor voor een nieuwe dynamiek. Boeren gaan zich namelijk toenemend 'verbreden'. Ze zoeken met hun voedselproductie directer contact met de omliggende steden, ze specialiseren zich op bijzondere streekproducten of gaan zich met landschapsproductie bezighouden. Ter promotie en ondersteuning van dat laatste is zelfs de agrarische natuurvereniging Vockestaert opgericht. Naast het verrichten van deze 'groene diensten' stellen steeds meer boeren hun bedrijven open voor educatie en zorg en maken daarmee (een deel van) hun inkomen los van de voedselproductie. In Noord-Holland kregen in het voorjaar van 2007 de eerste 'zorgboeren' hun diploma. Zorgboeren hebben

**ZOWEL BOSSEN
ALS VELDEN IN
DE KRABBEPLAS
HEBBEN GEEN
ENKEL ANDER
NUT DAN DECOR
TE ZIJN VOOR
DE BEZOEKER
DIE ZICH ER
RECREATIEF
DOORHEEN
BEWEEGT**

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

weliswaar een agrarisch productiebedrijf maar bieden bij hun bedrijfsvoering dagbestedings- en therapieplaatsen aan voor onder andere gehandicapten en ex-verslaafden. Deze zorgtaak is als inkomstenbron vaak belangrijker dan de feitelijke agrarische productie. De boeren maken geen melkproducten met assistentie van zorgbehoevenden maar produceren in feite zorg met behulp van koeien.

In plaats van de boer te zien als een aan de tucht van de wereldmarkt en Brussel overgeleverde voedselproducent, die gevangen in een vicieuze spiraal van bedrijfsinnovatie en schaalvergroting maar door draait, moeten we hem gaan zien als iemand die in het agrarische landschap dingen produceert die de omliggende steden nodig hebben, zoals zorg, openheid, natuur en recreatie. Dan gaat er een wereld van nieuwe productiemogelijkheden open.

Het tekort aan voorzieningen voor openluchtrecreatie

Het tekort aan recreatievoorzieningen is in de afgelopen twintig jaar ruimschoots gecompenseerd met de omvorming van tot nu toe tenminste 1200 hectare boerenland tot parken, bossen en zwemplassen. Deze gebieden langs de randen van de steden zijn onderling verbonden door een netwerk van fiets-, wandel- en ruiterspaden. Na de omvorming onder leiding van de Reconstructiecommissie, zijn de gebieden overgedragen aan het Recreatieschap Midden-Delfland, die eigenaar werd en zorg ging dragen voor beheer, onderhoud en aanpassing aan de steeds veranderende condities en wensen. Het Recreatieschap wordt bestuurd door vertegenwoordigers van provincie, rijk en de omliggende gemeenten die een langdurig contract met het Schap zijn aangegaan. De beheers- en onderhoudstaken worden voor het Schap uitgevoerd door de Groenservice Zuid-Holland (GZH), een onderdeel van de provincie Zuid-Holland.

De aanleiding van de Case Study Krabbeplas was om het recreatiegebied Krabbeplas, een van de eerste ingerichte recreatiegebieden, kritisch te bestuderen. Ondanks de hier en daar wat sombere bespiegelingen tijdens de 'filosofische expedities' aan het begin van dit project, waarin de Krabbeplas en omgeving veelal als te saai, te voorspelbaar, te geordend en te weinig prikkelend werden ervaren, blijkt uit publieksenquêtes en eigen waarneming dat dit uiterlijk een goed recreatief functioneren van het gebied geenszins in de weg staat. Op een zomerse dag wordt het gebied volop benut: er wordt

gefietst, gewandeld, gezwommen, gezond, getennist, gekanoed, gevist, gevoetbald, gegolfd, gedagkampeerd en gevolleybald – kortom er wordt uitbundig gerecreëerd. Uit een recent recreantenonderzoek door GZH is zelfs af te leiden dat de huidige gebruikers juist behoefte hebben aan méér toezicht, aan méér prullenbakken en aan nog méér picknicktafels. Er wordt weliswaar nauwelijks nog gesurfd op de daarvoor speciaal ingerichte surfplas, maar in plaats daarvan wordt uitbundig met de nordic walking stokken gezwaaid op de wandelpaden. Recreatieve trends komen en gaan en de planvorming loopt daar per definitie achteraan. De enige fout die een Recreatieschap kan maken, is te suggereren dat dat niet zo is en dat zij altijd bijtijds het gebied aan de nieuwste wensen heeft weten aan te passen. Natuurlijk wil het Recreatieschap het functioneren van de gebieden volledig beheersen, maar de realiteit is anders. De recreatiegebieden zijn aangelegd om zo optimaal mogelijk te kunnen voorzien in de ontspanning na gedane arbeid. Met wandelen, fietsen, zwemmen, de hond uitlaten én surfen had je het dan zo'n dertig jaar geleden waarschijnlijk wel gehad. Inmiddels gaan we kyte-surfen, paintballen, skeeleren, oosters vechten, mountainbiken, paragliden, paardrijden, minimotorracen en duiken, activiteiten waar de Maasvlakte soms geschikter voor is dan de Krabbeplas. Het faciliteren van nieuwe recreatievormen die wel in de Krabbeplas thuis zouden kunnen zijn, kun je misschien wel beter aan ondernemers overlaten die sneller op trends in kunnen spelen dan de relatief trage instanties als Recreatieschap en GZH. Deze handelen pas na een weloverwogen besluitvormingstraject dat wordt opgestart nadat uit onderzoeken onmiskenbaar bepaalde wensen zijn vastgesteld. Eer het zo ver is kan de hele trend al weer voorbij zijn.

De bedreiging van natuurlijke en landschappelijke waarden

Al zijn de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van het gebied niet de directe aanleiding geweest voor de status van buffergebied, heeft de aanwijzing er wel toe geleid dat die kwaliteiten behouden zijn. Dit is te danken aan het absolute verbod op urbanisatie en industriële ontwikkeling en de ambitie om het gebied als recreatiegebied in te richten. Toch wringt er iets bij de uitgangspunten van de herinrichting van het gebied. Het sinds de Middeleeuwen op het moeras veroverde cultuurlandschap is de onderlegger van de natuurlijke en landschappelijke waarden. Voedselproductie en bewoning waren de enige redenen voor die verovering. Het land-

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

schap was bij uitstek een nutslandschap waarin iedere sloot en ieder bosje een functie hadden. Vanuit deze functie en de ambitie om het land te gebruiken binnen de specifieke condities van de plek, is Midden-Delfland ontstaan. Met de reconstructie verschuift de nutsfunctie van voedselproductie naar recreatie en het landschap moet daaraan worden aangepast. In grote gebieden worden, met de Reconstructiewet in de hand, boeren uitgekocht waarna op het verlaten land een nieuw landschap wordt bedacht. Hoewel de waardering voor het oorspronkelijke landschap van de boer groot is, wordt dit cultuurlandschap veelal ondergeschoffeld ten gunste van een verzonnen ontspanningslandschap. Dit gebeurt weliswaar op het oorspronkelijke landschap waar het ook wel rekening meehoudt door bijvoorbeeld binnen de bestaande verkavelingen te blijven, maar het weerspiegelt toch bovenal de opvattingen over recreatie in een parkachtige omgeving. Er worden plassen gegraven, bossen geplant en velden aangelegd. Bossen komen uit de ANWB recreatieonderzoeken wellicht steevast als favoriet uit de bus maar zijn in feite een cliché en zijn in Midden-Delfland ook verre van streekeigen. “Verstedelijking zonder gebouwen” noemt journalist Kees Moerman de bossen ook wel op zijn Midden-Delfland-site, omdat een van de belangrijkste kwaliteiten van Midden-Delfland, de openheid, ermee teniet wordt gedaan. De ritmiek van gesloten bosvakken en open velden herinnert helemaal niet meer aan het landschap van de boer maar doet vooral aan een tochtig polderpark denken. Zowel bos als veld hebben geen enkel ander nut meer dan decor te zijn voor de bezoeker die zich er recreatief doorheen beweegt. Dat is nog wel het grootste verschil met het landschap van voor de reconstructie. Waar voorheen alles in het landschap een nut heeft en er ook nog eens aantrekkelijk uit kan zien, lijkt nu de decorfunctie het enige nut te zijn. Waar de boer voorheen de opbrengst van het landschap optimaliseert door het hout te gebruiken en het gemaaide gras aan zijn koeien te voeren, kost het huidige onderhoud van het decorlandschap alleen maar geld. Het Recreatieschap moet voor alles betalen, van het kappen van de bossen en het maaien van het gras tot en met het afvoeren en het verwerken daarvan. Voor veel boeren is dit een onbegrijpelijke situatie: waar zij moeite hebben het hoofd boven water te houden wordt hier het voormalige boerenland voor veel geld onderhouden als in hun ogen ‘zinloos groen’. En over de kwaliteit van het onderhoud klagen zowel de boeren als de landschapsliefhebbers. Het gebeurt te weinig, te grof, met te zware machines en als de velden nog te nat zijn. Het vereist fijngevoel om de velden tot meer uit te laten groeien dan voor ieder gebruik ongeschikte kapotgereden stoppelvelden.

Biologische boer Jan Duijndam, uit de naast Delft gelegen polder Biesland, noemt deze gang van zaken en het landschap dat dat oplevert, zelfs een belediging voor de liefhebbers van het cultuurlandschap. Hij ziet de boer als belangrijkste cultuurhistorische constante van het gebied. Hij heeft het gebied gemaakt tot wat het is. Die boer was weliswaar even de weg kwijt en hield zich, gedwongen door de productie-intensivering en schaalvergroting, nog maar weinig met het landschap bezig waarin hij werkte en leefde. Duijndam staat nu voorop om de boer als cultuurhistorisch fenomeen en producent van het cultuurhistorische landschap opnieuw gestalte te geven. Op zijn eigen bedrijf hanteert hij een gesloten kringloop van grondstoffen waardoor hij de kwaliteit optimaal kan controleren. Verder onderhandelt hij met natuurverenigingen en waterschappen over het verrichten van zogenaamde groene en ook blauwe diensten door op zijn bedrijf ook tegen betaling ruimte voor natuur en waterberging in te richten. Voor zijn vleesproducten hanteert hij het in de commercie ongebruikelijke motto ‘zorg dat het op is’, waarmee hij speculeert op de waardevermeerdering van zijn producten door exclusiviteit. En juist aan exclusiviteit en bijzonderheid ontbreekt het in de verzonnen recreatiegebieden langs de stedelijke randen.

Naast de zogenaamde boerennatuur en de recreatienatuur bestaan er ook nog gebieden in Midden-Delfland die je met natuurnatuur zou kunnen aanduiden, de gebieden die vooral door de Vereniging voor Natuurmonumenten zijn heringericht en door haar worden beheerd. Landschapsarchitect Steven Slabbers, die in opdracht van de gemeente Midden-Delfland werkt aan een Landschapsontwikkelingsplan, vat de verschillende natuuropvattingen over de inrichting van het gebied samen als ‘een strijd tussen de grutto en de roerdomp’. Deze twee weidevogels en zeer gerespecteerde bewoners van het gebied vereisen allebei een ander landschap. De roerdomp broedt in moerassen die rijk zijn aan stevig oud riet terwijl de grutto, dé ambassadeur van het Nederlandse polderlandschap, bij voorkeur broedt op vochtige veengraslanden. De roerdomp voelt zich dus goed in de door Natuurmonumenten meer aan hun lot overgelaten moerassige gebieden, terwijl de grutto juist thuis is op het goed onderhouden boerenland. Daarmee zijn deze vogels de personificatie van de richtingenstrijd tussen natuurverenigingen en de aanhangers van de zogenaamde boerennatuur. Deze discussie is aan de bezoekers van de Krabbepas niet besteed. Uit het publieksonderzoek blijkt dat zij zelfs de Krabbepas als een mooi en schoon natuurgebied beschouwen en vooral de rust en ruimte waarderen.

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

ZUIDBUURT

Een bijzondere vermelding in het transformatieproces van Midden-Delfland verdient de Zuidbuurt tussen Vlaardingen en Maassluis, het gebied dat aansluit op de Krabbeplas. Al vroeg in de jaren zeventig wordt het de toenmalige bewoners van de Zuidbuurt duidelijk dat hun gebied een recreatieve toekomst tegemoet gaat die naar alle waarschijnlijkheid ten koste zal gaan van hun grond en boerderijen. In afwachting van de gebeurtenissen investeren de boeren niet meer in hun bezit waardoor de gebouwen over het algemeen in een slechte staat verkeren als de onteigening in 1986 daadwerkelijk van start gaat. Veertien boeren worden uitgekocht. Drie melkveehouders mogen blijven en boeren, twee ervan inmiddels bejaard, nog steeds aan de Zuidbuurt, en voor twaalf boerderijen wordt een open inschrijving voor een recreatieve herbestemming geopend. Iedereen met een goed plan kan een brief sturen naar de Reconstructiecommissie. Gevraagd wordt om een plan dat een publieke recreatieve openstelling mogelijk maakt. Na een selectie uit de ongeveer 150 inzendingen door de reconstructiecommissie en de gemeenten, worden uiteindelijk twaalf duo's geselecteerd die een boerderij krijgen toegewezen die ze vervolgens 'mogen' kopen. Er wordt streng geselecteerd waarbij in een enkel geval zelfs kinderen van uitgekochte Zuidbuurtse boeren worden afgewezen. De Vlaardingse familie Maarleveld-Warnars komt terecht in een boerderij tegenover de toen nog niet gegraven Krabbeplas. Ze zien daarmee hun plan voor een 'kattendorp' gehonoreerd, een tehuis voor huisdieren van bejaarden die naar bejaardentehuizen zijn verhuisd. Daar werden huisdieren destijds niet toegelaten. Aan de Zuidbuurt zouden deze bejaarden vervolgens hun dier kunnen bezoeken. Kort na de toewijzing van de boerderij veranderen veel tehuizen hun beleid en laten wél huisdieren toe. De familie Maarleveld-Warnars laat het kattendorp-plan vallen en ontdekt tegelijkertijd een aantal oude hoogstamfruitbomen in de tuin waaraan heerlijk en 'vergeten' fruit groeit. Ze bouwen de fruitgaard verder uit met 'historische & vergeten' fruitrassen als moerbeï, mispel en kweepeer. Van dit fruit produceren ze jams, chutneys, siropen en sappen die ze aan huis en in de regio onder de naam 'Hoeve Avondrust' verkopen.

Van een min of meer publieke openstelling van de boerderijen in de Zuidbuurt is in minder dan de helft van de gevallen nog sprake. Naast de 'historische & vergeten' jams kun je er nog terecht voor gehandicapten dag-opvang bij Boerderij Nooitgedacht, voor houten speelgoed bij De Engelenhof, voor bedrijfsevenementen en conferenties bij Boerderij Buitenplaats en voor wijn bij de Wijnboerderij. De rest van de boerderijen houdt zijn deuren gesloten.

De Zuidbuurt is door de reconstructie radicaal omgevormd van een agrarisch landschap met goed functionerende boerenbedrijven naar een boerderijlint met experimentele recreatieve ondernemers omgeven door een bedacht en aangelegd recreatief landschap. Ondanks het feit dat minder dan vijftig procent van de voor recreatie onteigende boerderijen die functie op een of andere manier nog vervuld, wordt de buurt buitengewoon gekoesterd door bewoners én bezoekers en doet daardoor in ieder geval goed mee in het recreatieve decor van Midden-Delfland.

MENTALITEIT

De veronderstelling dat de Krabbeplas onvoldoende is toegerust voor de hedendaagse recreant, het uitgangspunt voor dit project, wordt niet alleen weerlegd door eigen waarneming, maar ook door het al eerder genoemde recreantenonderzoek. De huidige gebruikers van het gebied zijn eigenlijk heel tevreden met de bestaande mogelijkheden. Er wordt geen behoefte aan meer ruimte voor spontane acties en eigen initiatieven gesignaleerd, maar er is wél vraag naar meer openbare toiletten en vuilnisbakken. De Vlaardingers die de Krabbeplas mijden vanwege het tekort aan eigen ontplooiingsmogelijkheden stillen die behoefte blijkbaar naar tevredenheid ergens anders. Mogelijke veranderingen van het gebied worden dus niet in eerste instantie door de gebruikers zelf aangegeven. De beheerder van het gebied, de GZH, koestert het beeld van de tevreden gebruiker dat afleesbaar is uit de onderzoeken en werkt noest verder aan het beeld van het gewenste recreatielandschap.

Bij de recreanten, de eigenaar en de beheerder van het gebied overheerst dus het gevoel van een geslaagde transformatie. Toch vertoont deze volledig bedachte situatie haarscheurtjes. Een ervan wordt veroorzaakt door de kosten. Het intensief beheeren van het recreatiegebied, 215 hectare alleen al in de Krabbeplas, is een stevige en

1.1 KRABBEPLAS: RECONSTRUCTIE VAN EEN MENTALITEIT

Hans Venhuizen

dure opgave. Het gebied wil als een park ogen maar krijgt dat beeld met de beschikbare middelen steeds moeilijker voor elkaar. Het landschap als doel op zich wordt onbetaalbaar. Alles kost geld en niets levert direct geld op. Terwijl de boeren, die in het gehele Midden-Delflandplan een cruciale taak hebben als openhouders van het landschap tussen de recreatiegebieden, het economisch steeds moeilijker krijgen. De functionalistische benadering maakte het mogelijk om het gebied van zijn bestaande nut en daarmee samenhangende dynamiek te ontdoen om het helemaal voor recreatief gebruik en het decor daarvan in te richten. Het landschap is daarmee tot een consumptiegoed geworden. Er worden in Midden-Delfland volstrekt contextloze golfbanen aangelegd waarvoor kreekruggen op de ene plaats worden afgegraven en op de andere juist worden aangelegd omdat het golfschema dat vereist. In plaats van de landschappelijke continuïteit die dit landschap sinds haar verovering kenmerkte, dreigt het landschap nu te worden gebruikt om vervolgens te worden weggegooid. Het is juist deze mentaliteit waaruit het actuele landschap ontstaat, die dringend in de reconstructie moet.

Jan Duijndam gaf al aan dat de boer de belangrijkste cultuurhistorische constante is in het gebied. Niet in zijn gedaante van de na-oorlogse industriële agrariër die alleen zijn productie veredelt en daarbij het landschap vergeet, nee de boer van zo'n honderd jaar geleden. Een boer die wilde produceren en dat moest doen in een moeilijk landschap. Hij bedacht daarvoor op de kleine schaal inventieve ingrepen waaruit het landschap vervolgens ontstond. Niet een op de tekentafel verzonnen landschap dat in een klap met grote machines wordt aangelegd en vervolgens duur moet worden onderhouden, maar een landschap dat met fijngevoel wordt gemaakt en zich voortdurend continueert door steeds nieuwe ambities en problemen voor nut, lust én verbijzondering in te zetten.

De geconstrueerde recreatiegebieden zoals de Krabbeplas vervullen inmiddels hun taak: ze faciliteren de liefhebbers van wandelen, fietsen en zwemmen en zijn daarmee geslaagd als recreatief decorgebied. Ze doen echter niet meer dan dat, terwijl er zoveel opgaven zijn die de Krabbeplas als levend cultuurlandschap weer wakker kunnen kussen. Het wordt tijd voor een grondige mentaliteitsreconstructie: de Krabbeplas kan weer worden verpacht aan boeren die zich met de nieuwe landschappelijke opgaven gaan bezighouden. Opgaven die in eerste instantie niet bij een recreatiegebied lijken te horen zoals waterberging, waterzuivering of verwerking

van vervuild slib. Opgaven die het exclusieve terrein van het recreatieschap lijken maar die in de handen van boerenondernemers dynamischer kunnen worden aangepakt en ingepast. Opgaven die de onvermijdelijke fenomenen als verzilting en vervuiling niet negerend gedogen maar omhelzen. Kortom opgaven waarmee het landschap niet beter wordt verzonnen, maar waaruit dat landschap beter gaat ontstaan.

**‘DE BOER IS DE
BELANGRIJKSTE
CULTUUR-
HISTORISCHE
CONSTANTE IN
HET GEBIED’
MAAR DAN WEL
DE BOER VAN
ZO’N HONDERD
JAAR GELEDEN**

2.0 CATALOGUS

Case Study Krabbepas heeft door observaties, gesprekken, onderzoek en samenwerkingen een aantal opvattingen en veranderingsmogelijkheden zichtbaar gemaakt die hier in tekst en tekening wordt gepresenteerd. De helft van de voorstellen bestaat uit projecten van kunstenaars en architecten die zich al met de veranderingen in het landschap bezighielden en dat in het kader van de Case Study Krabbepas hebben toegepast. De andere voorstellen komen voort uit het onderzoek en zijn door Hans Venhuizen gesignaleerd en benoemd.

2.1 MIDDEN-DELFLAND-SCHAP

Het Midden-Delfland-Schap brengt alle besluitvorming effectief op één plek samen, de Midden-Delfland-Drost wordt de ambassadeur.

"Kon de reconstructiecommissie maar blijven bestaan", verzochtte een deelnemer aan een in juni 2007 door de Midden-Delflandvereniging georganiseerde bijeenkomst over het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) dat in de maak is. In de bestuurlijke spaghetti die Midden-Delfland kenmerkt is de Reconstructiecommissie al dertig jaar de vork die de draairichting bepaalt en daarmee de situatie hanterbaar maakt. Na de overdracht van de laatste gronden aan het Recreatieschap, vermoedelijk in 2008, heft de commissie zichzelf op en is het gebied overgeleverd aan de spaghetti van acht betrokken gemeenten, een provincie, twee regio's en een Hoogheemraadschap, bijgestaan en op de vingers gekeken door een saus van zeker drie beherende instanties, vele eigenaren, minstens twee ministeries en een aantal goed georganiseerde maatschappelijke belangenverenigingen. Dan is een richting gevende vork zeker geen luxe, de vraag is alleen wie hem kan maken en hanteren.

De gemeente Midden-Delfland heeft het voortouw genomen voor een nieuwe richtinggevende situatie in het gebied. Door gerichte grondruil en herinrichting staat deze gemeente, die als enige woonkernen midden in het gebied heeft, in meerdere opzichten centraal in Midden-Delfland. Op haar initiatief kwam dan ook in 2005 de Gebiedsvisie 2025 tot stand waaruit de opdracht voor het Landschapsontwikkelingsplan volgde dat nu door het bureau voor landschap-

sarchitectuur Bosch Slabbers wordt gemaakt en in het voorjaar van 2008 wordt afgerond. Het idee is dat dit plan, mede opgesteld in opdracht van een vijftal andere betrokken gemeenten en met participatie van in het totaal 32 organisaties, de provincie Zuid-Holland en het Hoogheemraadschap, voldoende status in de regionale planvorming verkrijgt om daarmee de sturende hand van de Reconstructiecommissie te kunnen vervangen. In haar brochures geeft de gemeente zelf al aan dat er een gespannen relatie is tussen de voor de vitaliteit van de dorpen noodzakelijk geachte ruimtelijke ingrepen, zoals woningbouw en de aanleg van voorzieningen, en het open landschap. "De Gebiedsvisie is voor de hele regio, maar de visie Vitale Dorpen is straks vooral van belang voor onszelf". Het is de vraag of een gemeentelijke organisatie met deze conflicterende opgaven moet worden belast. Mogelijk wordt er een regiegroep samengesteld die, ondersteund door de aanwijzing als Provinciaal Landschap, met het LOP aan de slag kan. Provinciaal Landschap is voornog een begrip zonder status en zonder instrumentarium. Er moeten nog de nodige bestuurlijke knopen worden doorgehakt wil het de bestuursvorm worden voor een gebied dat in de nabije toekomst mogelijk rijk zal zijn aan conflicten. Het planvormingsmandaat van de Reconstructiecommissie zal het meest worden gemist wanneer deze conflicten over woningbouw, kassen, bedrijventerreinen en gemeentelijke bijdragen aan het gebied, al op een vroeg moment de plan- en besluitvorming zullen gaan frustreren.

"Midden-Delfland heeft een bestuurlijk ambassadeur nodig", bracht een andere deelnemer aan de LOP bijeenkomst in. Maar wie is het, waar zit hij of zij en wat is het mandaat? In dit

voorstel wordt de Reconstructiecommissie indirect voortgezet. Een nieuw orgaan wordt opgericht, een Schap: het Midden-Delfland-Schap. Dit Schap neemt het planvormingsmandaat voor Midden-Delfland van de Reconstructiecommissie over voor alle gebieden buiten de bebouwde kommen. Het Recreatieschap zal fuseren met het Midden-Delfland-Schap (MDS).

In de Midden-Delfland-Raad, die nu bestaat binnen het Recreatieschap, zijn alle hierboven genoemde overheidspartijen vertegenwoordigd. Zij fungeren als gebiedseigenaren en opdrachtgevers. Deze MDR wordt binnen het schap voortgezet én aangevuld met vertegenwoordigers van de eigenaren in het gebied en de maatschappelijke belangenbehartigers. De Raad benoemt een bestuur bestaande uit drie mandaathouders met als taakomschrijving: *boeren en natuur, voor alle kwesties op het gebied van de agrarische economie, de boeren natuur en de natuurnatuur *recreatie en reclame, voor alle recreatiekwesties en de propaganda van het gebied, en *bouwen en bewegen, voor alle kwesties over bouwen, wonen en infrastructuur.

De voorzitter van het bestuur, het beoogde aansprekende boegbeeld, krijgt de titel Midden-Delfland-Drost mee. De titel drost bestaat sinds 1557 en werd tot voor kort gebruikt voor het hoofd van het bestuur van een niet gemeentelijk ingedeeld gebied. De laatste landdrost was Han Lammers in Flevoland. Midden-Delfland blijft weliswaar gemeentelijk ingedeeld maar het gebied buiten de bebouwde kommen behorende tot Midden-Delfland geeft een planvormingsmandaat op de terreinen van natuur, recreatie en ruimte aan het MDS. Waarmee het, evenals in de reconstructie-tijd, zijn gemeentelijke indeling voor de planvormingsfase opgeeft.

2.1 MIDDEN-DELFLAND-SCHAP

Iedere mandaathouder krijgt een kleine ondersteunende staf tot zijn of haar beschikking maar zal voor het uitwerken van plannen veelal externe bureaus aan het werk zetten. Voor het opstellen van ieder advies stelt de staf een gelegenheidscommissie samen bestaande uit leden van de Raad en het bestuur zonodig aangevuld met direct betrokkenen en externe adviseurs.

Een kenmerk van Midden-Delfland is dat een groot aantal instanties en verenigingen actief is in het landschapsbeheer die in hun zelfstandigheid moeten worden gerespecteerd. Sinds kort zijn er afspraken tussen (het merendeel) van die betrokkenen. Op 24 mei 2007 leidde dat tot de opstelling en ondertekening van de overeenkomst 'Samenwerking Gebiedspartners Midden-Delfland Inzake Het Landschapsbeheer'. De gemeente Midden-Delfland, Hoogheemraadschap Delfland, Natuurmonumenten, Vockestaert en het Recreatieschap Midden-Delfland participeren daarin. Deze instanties en verenigingen gaan bestuurlijk participeren in het MDS waarna hun uitvoerende taken ook door het MDS kunnen worden gecoördineerd.

Met het Midden-Delfland-Schap kan alle besluitvorming, die met het afschaffen van de Reconstructiewet dreigt te versnipperen en te conflicteren, weer effectief op één plek samenkomen. De Midden-Delfland-Drost wordt de ambassadeur, het aanspreekpunt én het breekijzer in conflictueuze situaties. Via de Midden-Delfland Wet, krijgt dit bestuursmodel ook een wettelijke basis.

Hoe zou dit er in de praktijk kunnen uitzien? De eerste opgave van het MDS is de uitvoering van het Landschapsontwikkelingsplan. Allereerst wordt uit dit plan een aantal projec-

ten gedefinieerd. Een voorbeeld. Stel dat in het Landschapsontwikkelingsplan wordt vastgelegd dat een deel van de recreatiegebieden, die nu eigendom zijn van het Recreatieschap en beheerd worden door de GZH, weer verpacht worden aan boeren voor groene, blauwe en recreatieve diensten. De mandaathouder stelt met zijn staf een gelegenheidscommissie samen bestaande uit de direct betrokkenen zoals in dit geval de vereniging Vockestaert, de GZH, het Hoogheemraadschap, aangevuld met externe deskundigen. In nauw overleg wordt een advies opgesteld dat wordt voorgelegd aan de Raad en aan andere betrokkenen. Opmerkingen, wijzigingsvoorstellen en andere kritiekpunten worden verwerkt of beargumenteerd verworpen. De aangepaste voorstellen worden uiteindelijk ter vaststelling voorgelegd aan de Raad. Na vaststelling worden de plannen uitgevoerd door de bevoegde instantie wanneer het MDS daarover het volledige mandaat heeft. In het geval er een bestemmingsplanwijziging vereist is voor de uitvoering, dan wordt het plan voorgelegd aan de gemeente wiens grondgebied het betreft, en doorloopt daarmee de formele democratische besluitvorming. Wanneer het planvormingsproces echter goed is opgezet zijn zowel de bestuurlijke partijen alsook de belangenbehartigers reeds betrokken geweest bij het opstellen van het plan. Wat in een ideaal geval een versoepelend effect op de besluitvorming zal hebben.

fig. 2.1.1 en 2.1.2

Zegels van het Midden Delfland Schap en de Drost.

fig. 2.1.1

fig. 2.1.2

fig. 2.1.3

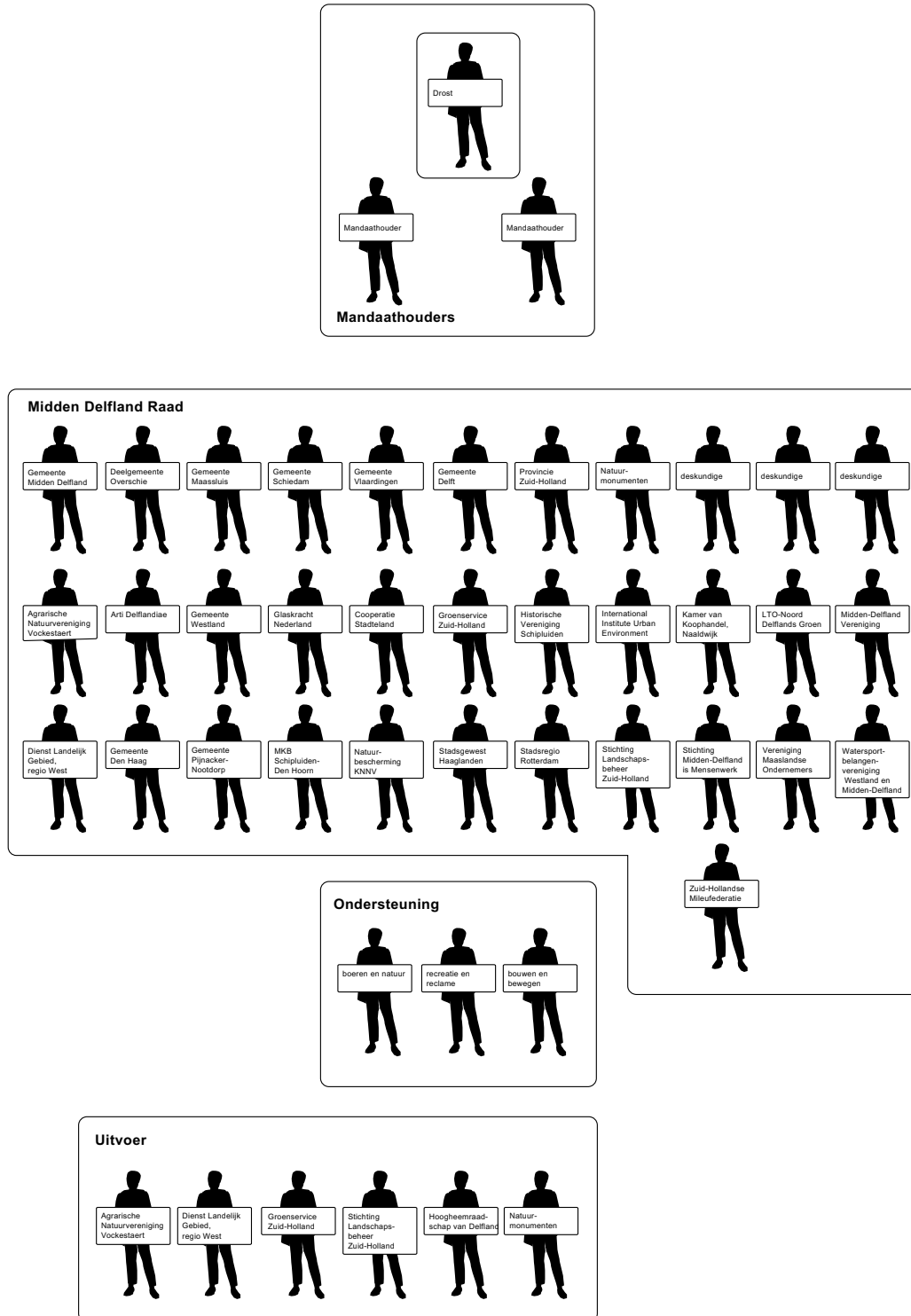
Organogram van het Midden Delfland Schap. Met het Midden-Delfland-Schap komt alle besluitvorming, die met het afschaffen van de Reconstructiewet dreigt te versnipperen, weer effectief op één plek samen. De Midden-Delfland-Drost wordt de ambassadeur.

fig. 2.1.4

Schema van planvorming binnen het Midden Delfland Schap.

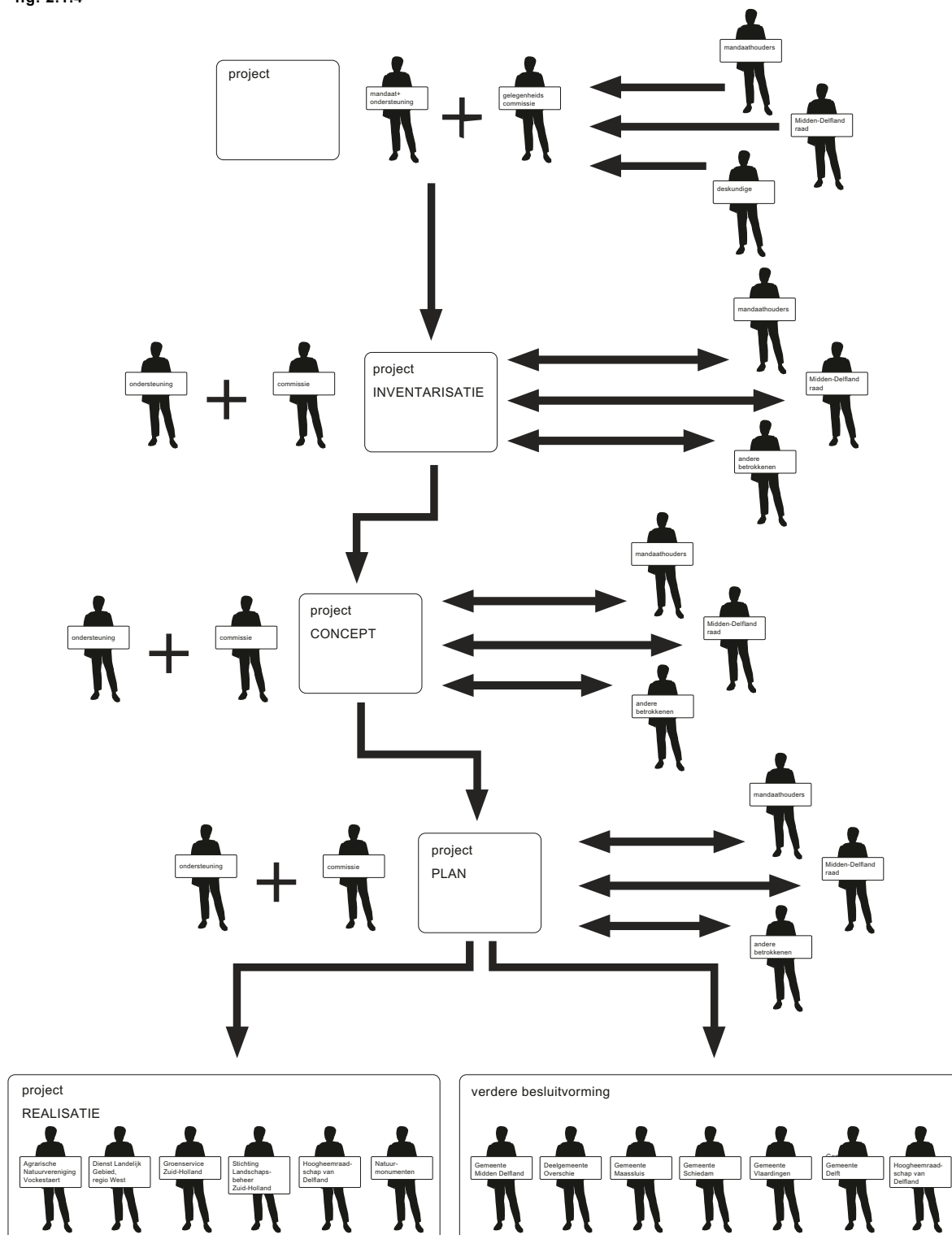
2.1 MIDDEN-DELFLAND-SCHAP

fig. 2.1.3

2.1 MIDDEN-DELFLAND-SCHAP

fig. 2.1.4

2.2 KLIMAATBOER

Met dank aan Stefan la Grand

In plaats van klusjesman en beheerder van door anderen bedachte landschappen, worden boeren weer de producenten van dat landschap.

Als de boer de belangrijkste cultuur-historische constante is in het gebied, zoals de Bieslandse boer Jan Duijndam beweert, dan is het – na het afronden van de reconstructie van het agrarisch cultuurlandschap – nu de beurt aan een reconstructie van de rol van die agrariër zelf. Dan gaat het niet over de na-oorlogse industriële agrariër die alleen zijn productie veredelt en daarbij het landschap vergeet. Alterra onderzoekster Judith Westerink gaat er van uit dat de resolute naoorlogse keuze voor productie in plaats van landschap met de hongerwinter te maken heeft. Deze voor veel Nederlanders buitengewoon ingrijpende gebeurtenis in 1944, heeft voor de generaties na de Tweede Wereldoorlog lang de toon gezet. 'Dat nooit meer' was het devies. Zelfs toen vanaf de jaren negentig boterbergen en melkplassen ontstonden en groentes werden doorgedraaid ter ondersteuning van de marktprijs, werd dit systeem van productiegroei niet breed ter discussie gesteld. Als gevolg van deze werkwijze vervlakte het landschap én slibte dicht. Hagen, houtwallen, historische bebouwing en alles wat niet efficiënt was verdween en industriële agrarische productiehallen kwamen er voor in de plaats. Landbouw en landschap waren in die jaren ontkoppeld. Het gaat eerder om de boer van zo'n honderd jaar geleden. Een boer die wilde produceren en dat moest doen in een moeilijk landschap. Hij bedacht daarvoor op de kleine schaal inventieve

ingrepen waaruit het landschap vervolgens voortdurend blijft ontstaan. Niet een op de tekentafel verzonnen landschap dat in een klap met grote machines wordt aangelegd en vervolgens duur moet worden onderhouden, maar een landschap dat met fijngevoel wordt gemaakt en zich voortdurend continueert door steeds nieuwe ambities en problemen voor nut, lust én verbijzondering in te zetten.

Met het accepteren van het feit dat het produceren van voedsel op deze plek niet meer rendabel is, ontstaat ruimte om de landschappelijke taak van de boer te verbinden met de nieuwe opgaven in het landschap. Uit die opgaven ontstaan nieuwe typen boeren: boeren die met het landschap werken. Niet als klusjesman, zoals Maarten van Wesemael bozig opmerkt in zijn Krabbepas analyse, niet enkel als betaalde maaier van gras en slootkant in ambtelijke opdracht, niet als beheerder van door anderen bedachte landschappen en voorzieningen, nee 'de boer als producent van dat landschap'.

Onder de noemer 'klimaatboer' is in deze catalogus een aantal nieuwe opgaven samengebracht. Opgaven die allemaal direct of indirect te maken hebben met de invloeden van het veranderende klimaat op het cultuurlandschap. Zo kunnen de boeren oplossingen voor de problemen van de stad, zoals waterberging, piekberging en waterzuivering, faciliteren – blauwe diensten heet dat in de taal van het Hoogheemraadschap. Veruilde bagger of de productie van energie zijn opgaven die het landschap én het inkomen van de boer een nieuwe impuls kunnen geven. En zelfs de oprukkende verzilting presenteert zich als nieuwe uitdaging in het mogelijke takenpakket van de klimaatboer.

Boeren op de veengrond kunnen zich zelfs direct als klimaatboer profileren. Uit onderzoeken is namelijk gebleken dat de verbranding van veen door ontwatering, een natuurlijk proces dat bij inpoldering met een vast laag peilniveau altijd optreedt, zo'n 5% van onze nationale CO₂ productie veroorzaakt. Flexibel peilniveau of zelfs het vaststellen van een vast hoog waterpeil vermindert of stopt zelfs de veenverbranding en daarmee de CO₂ productie. Een bijdrage aan ons milieu en aan de Kyoto normen die financieel gewaardeerd kan gaan worden. Op de natte velden kan vervolgens riet worden geproduceerd. Voor de natuur, de daken en de verbranding voor het verkrijgen van energie.

fig. 2.2.1

Door de verbranding van veen door ontwatering, een natuurlijk proces dat bij inpoldering met een vast laag peilniveau altijd optreedt, wordt zo'n 5% van onze nationale CO₂ productie veroorzaakt.

fig. 2.2.2

Flexibel peilniveau of zelfs het vaststellen van een vast hoog waterpeil vermindert of stopt zelfs de veenverbranding en daarmee de CO₂ productie. Op de natte velden kan vervolgens riet worden geproduceerd.

fig. 2.2.3

Schematische opzet van een klimaatboerderij.

2.2 KLIMAATBOER

Met dank aan Stefan la Grand

fig. 2.2.1

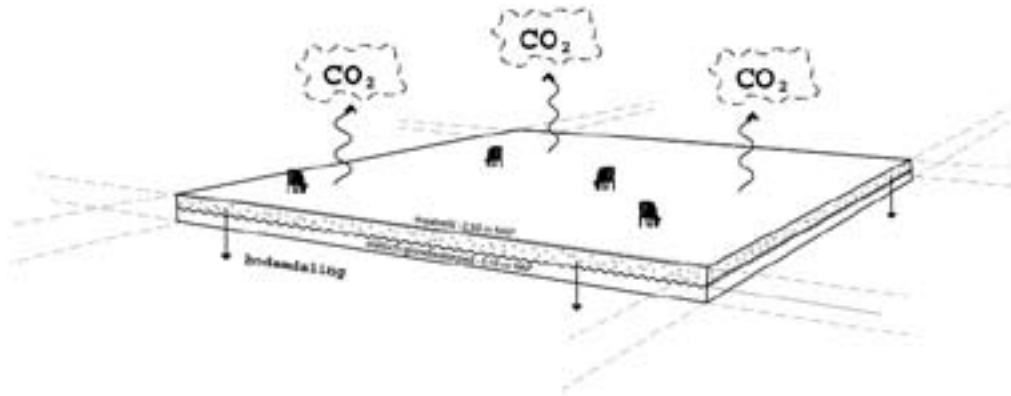

fig. 2.2.2

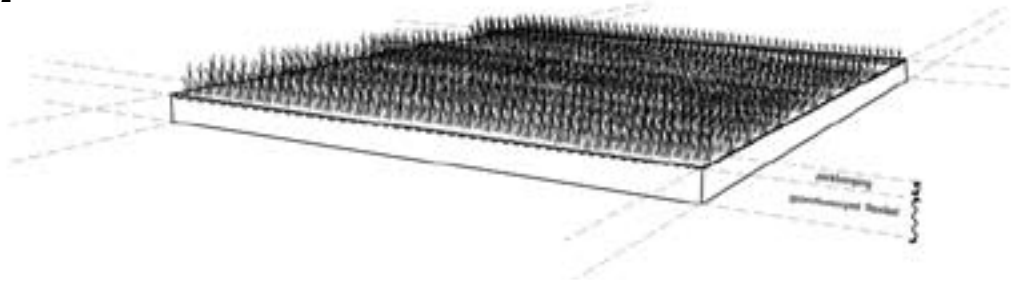
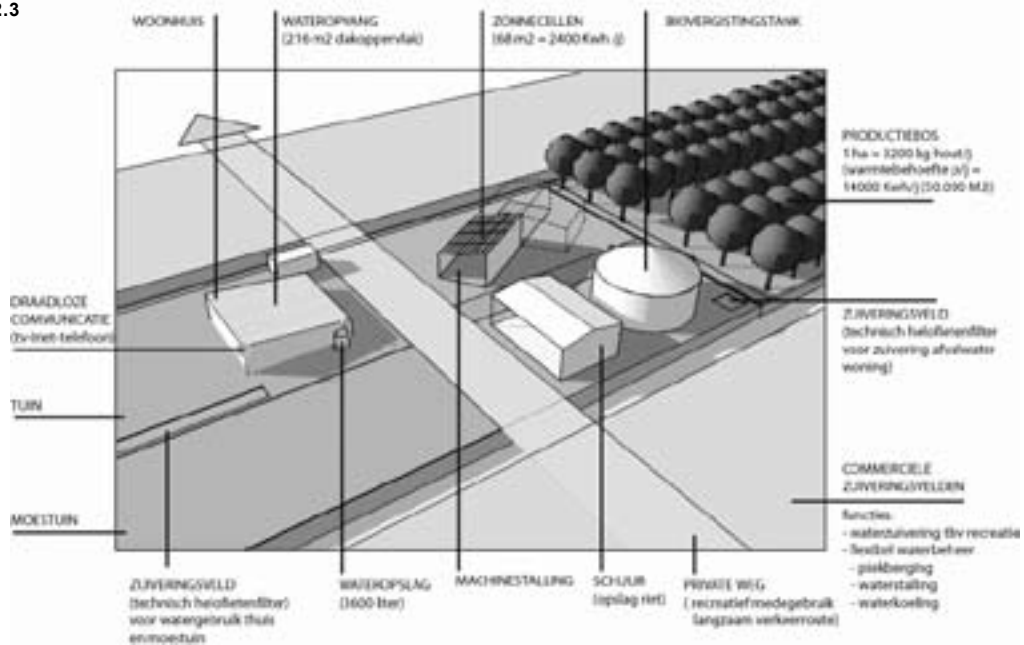

fig. 2.2.3

2.3 BLAUWALGFILTER

Met dank aan Stefan la Grand

De vergiftiging van het zwemwater door blauwalg kan effectief worden bestreden met een helofytenfilter waarmee tevens het landschap kan worden verfraaid.

“s Zomers is de Krabbeplas een paradijs voor zwemmers en zonzonbidders” ronkt het op de site www.recreatiegebied-midden-delfland.nl. Maar deze promotietaal gaat niet helemaal op. De Krabbeplas is namelijk een van de eerste zwemplassen in Nederland waar jaarlijks de blauwalg toeslaat. Blauwalg is een ernstig giftige vervuiling in het water waar je ziek van kunt worden en zelfs dood aan kunt gaan. Op het moment dat het toeslaat worden borden rond de plas geplaatst die het zwemmen verbieden. Daarmee is de Krabbeplas bijna iedere zomer gedurende een paar weken ontdaan van een van haar belangrijkste attracties: het zwemmen.

GZH beheerder van het gebied, René van Hemert, typeert de blauwalg als een probleem dat bij dit soort gebieden haast onvermijdelijk is. “De Krabbeplas is een natuurgebied en dan kunnen dat soort dingen helaas gebeuren. Je kunt er wel zwemmen, maar officieel is het geen zwembad”, luidt zijn antwoord op de vraag waarom niet alle zeilen worden bijgezet voor de kwaliteit van het zwemwater. Een van de oorzaken van het ontstaan van Blauwalg is juist de onnatuurlijkheid van de situatie. Het water is ondiep en staat stil. Bij zonnig weer levert deze situatie de perfecte voedingsbodem voor de Blauwalg. Wanneer je het water in beweging brengt en bovendien zuivert, nemen

de overlevingskansen van de vergiftiging aanmerkelijk af. Bovendien biedt het aanleggen van het filter, in feite een helofytenfilter toegespitst op de blauwalg, een uitgelezen kans voor het verfraaien van het landschap en het verhogen van de afwisseling daarbinnen. Voor dat doel zou misschien best een stukje ‘verstedelijking met bomen’ kunnen worden opgegeven.

Zowel het in beweging brengen van het water als het aanbrengen van een filter zijn als mogelijke oplossingen genoemd in de onderzoeken van Arcadis, Witteveen & Bos en het Hoogheemraadschap zelf. Vanwege onduidelijkheden over de financiering gebeurt daar voorlopig niets mee.

fig. 2.3.1

Schema van de met bosvakken en velden en met sloten dooraderde Krabbeplas opzet.

fig. 2.3.2

Schema van het landschap na aanleg van een helofytenfilter. Bosvakken en velden hebben (gedeeltelijk) plaatsgemaakt voor verbrede sloten die zijn voorzien van waterzuiverende planten.

fig. 2.3.3

Schema van veranderde waterhuishouding. Het water van de stad wordt via een pomp verbonden met de Krabbeplas, het wordt door een landschappelijke helofytenfilter gevoerd en vult daarna de plas met schoon zwemwater. Het gezuiverde water wordt na de plas weer in het stedelijk gebied geleid. De planten uit het filter worden geoogst en leveren energie via een biomassacentrale, die ondermeer stroom levert aan de pomp.

2.3 BLAUWALGFILTER

Met dank aan Stefan la Grand

fig. 2.3.1

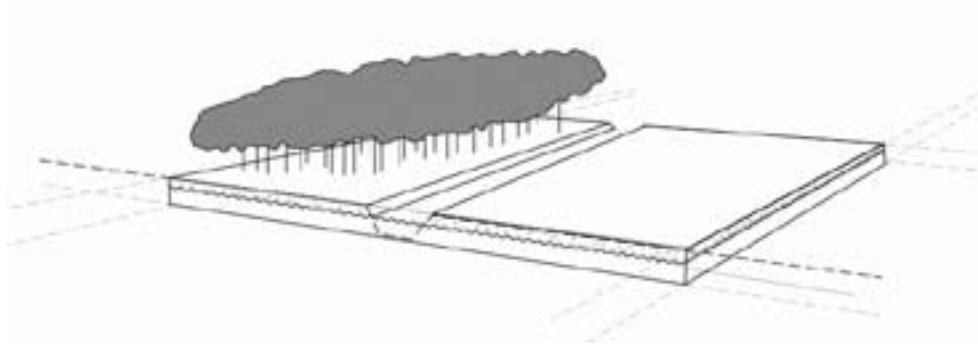

fig. 2.3.2

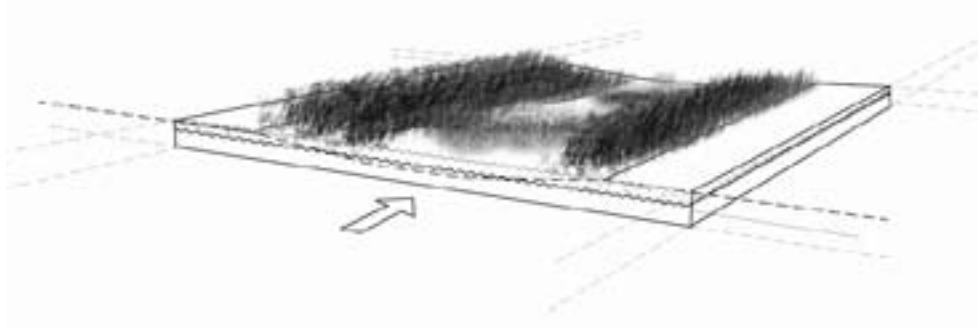
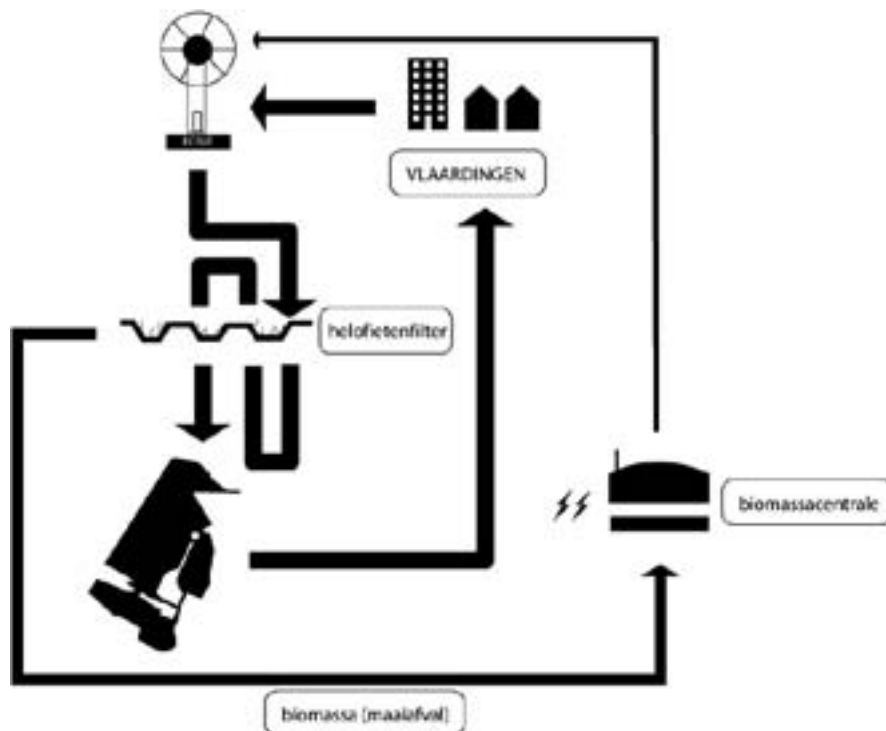

fig. 2.3.3

2.4 BAGGER LANDSCHAPS PARK

Gerwin de Vries en Alexander Herrebout

Vervuilde bagger kan de basis zijn voor een park wanneer deze in het landschap wordt verwerkt en schoongemaakt en bovendien recreatief wordt ontsloten.

In de Broekpolder bij Vlaardingen, net boven de Krabbepolder, bevindt zich een baggerdepot dat voor de gewone bezoeker niet toegankelijk is. Grote hekken met verboden toegang weerhouden je daarvan. Voor het verwerken van vervuilde bagger uit de sloten zijn de waterschappen echter permanent op zoek naar nieuwe locaties. Doorgaans worden die, net zoals in de Broekpolder, voor het publiek afgesloten.

‘Gebruik je problemen om een bijzonder landschap te maken’ propageert dit project en de baggerproblematiek biedt daar bijzondere mogelijkheden toe. De twee Wageningse landschapsarchitecten Gerwin de Vries en Alexander Herrebout hebben in hun project Bagger Landschapspark de mogelijkheden onderzocht om met de verwerking van dit slib een publiek toegankelijk park in te richten. Ze projecteerden hun voorstel op de Haarlemmermeerpolder, maar met een paar aanpassingen kan het park evengoed in Midden-Delfland worden gerealiseerd.

De Nederlandse delta is wereldberoemd om zijn ingenieuze watersysteem. Op dit moment is er voor het verstedelijkte westelijke deel van Nederland echter een probleem: de vervuilde bagger in het (regionale) watersysteem. Het baggerprobleem is een schijnbaar onzichtbaar probleem dat de waterafvoer beperkt, de scheepvaart belemmert en voor milieuproblemen (waterhelderheid) zorgt. De

noodzaak om de bagger uit het watersysteem te halen groeit door de klimaatverandering en de groeiende urbanisatie. De huidige oplossing, bagger opslaan in depots, voldoet niet meer: de transportkosten zijn enorm hoog en de depots raken vol. Ons onderzoek gaat uit van de volgende wetenschap: bagger bestaat uit water, bodem (zand-, klei- en veendeeltjes) en vervuiling (organisch, anorganisch). De verhoudingen in bodemfractie en de vervuilingsoorten verschillen per locatie. Een gebied met een zandige ondergrond zal een zandige bagger in het watersysteem hebben. Er is zo een diversiteit in het aanbod van bagger. Bagger is vervuild geraakt in de jaren zeventig en tachtig, de nieuwe aanwas van bagger is vaak schoner. Het probleem is een probleem van vroeger dat we echter nu moeten oplossen.

De oplossing voor het baggerprobleem is het Bagger Landschapspark: De hoeveelheid vervuilde bagger wordt naar het Baggerpark getransporteerd en schoongemaakt met verschillende reinigingsmethodes. Met een bepaalde concentratie zout water kunnen zware metalen als zink of koper uit zandige bagger gespoeld worden. Het zoute kwelwater wordt hiervoor gebruikt. Op deze manier blijft het zoute water op een plek, zonder dat het uitspoelt over een grotere regio. Hiermee is een tweede probleem opgelost. Uit zandige bagger kan zand gewonnen worden, dat gebruikt kan worden op bouwlocaties. Binnen twintig jaar is alle bagger schoongemaakt. Gedurende deze periode groeit er een Bagger Landschapspark op dezelfde plek. Het park bestaat uit unieke milieus, die alleen kunnen bestaan met hulp van ingrediënten van bagger. Het park is een relict van een aanpak voor een typisch Nederlands probleem. De geschiedenis van deze aanpak is voelbaar in het park.

Binnen een filter-ring wordt de zwaarder vervuilde bagger schoongemaakt. Het zoute kwelwater spoelt zware metalen naar een plek waar specifieke vegetatie (o.a. robinia, zinkviool, waterlelie en wilgroos) de metalen vastlegt. Deze metalentuin zal evolueren tot een vervreemdende plek in het park. Bepaalde zoutmilieus rond de kwelplek trekken flamingo's. Restzand dat na zandscheiding overblijft vormt een grote gele speelplaats door het gehele park: een kunstmatig duinlandschap met een oorsprong in bagger. De diversiteit van bagger vindt een expressie in een mozaïek van milieus. Bodemsorten en watersoorten worden gecombineerd in een mozaïek in verschillende hoogtes. Zo ervaart de bezoeker een sequentie van bijvoorbeeld veenheide, eikenbos op zand en brakwatervegetatie. De minder vervuilde bagger wordt gebruikt voor het maken van gradiënten in bodemsorten en hoogtes. De spuitvormen zijn zichtbaar. Een probleem wordt opgelost en een verhaal wordt verteld. Routes door het park verbinden fietsers, wandelaars, bootjes en automobilisten met het verhaal van het baggerprobleem.

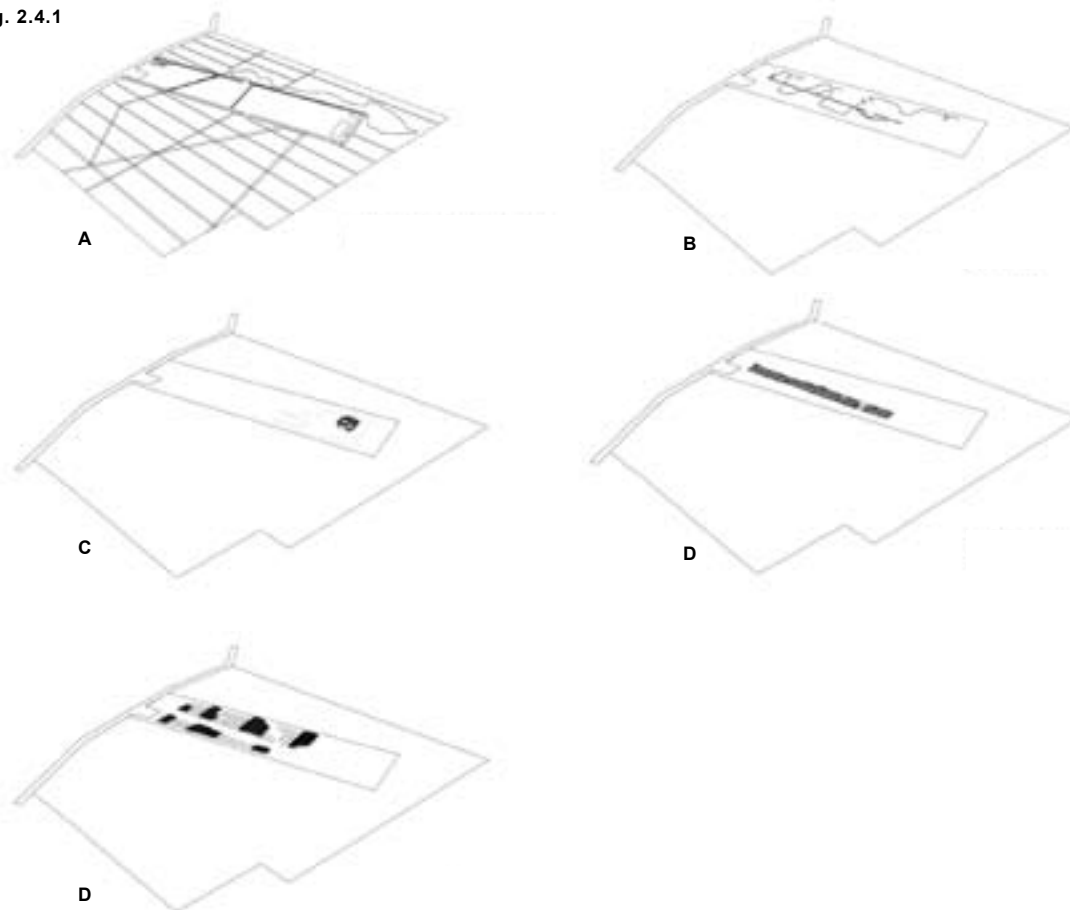
fig. 2.4.1

- A waterfiltersysteem
- B padenstructuur
- C tuin van de metalen
- D zandstraat
- E zuiveringsmozaïek

2.4 BAGGER LANDSCHAPS PARK

Gerwin de Vries en Alexander Herrebout

fig. 2.4.1

fig. 2.4.2

Tijdsplanning van de aanleg van het bagger landschapspark.
2007 - start. Het landschap wordt gereedgemaakt en is nog weinig toegankelijk.

fig. 2.4.3

2010 - zuiveringsmachine. De vervuilde bagger wordt in het landschap verwerkt.

fig. 2.4.4

2015 - groei. Alle vervuilde bagger is verwerkt en beplanting groeit. Er wordt nog maar weinig in het landschap gewerkt en de publieke toegankelijkheid neemt toe.

fig. 2.4.5

2025 - landschapspark. Het park is volgroeid en de bagger gezuiverd. Het publiek heeft het gebied overgenomen.

2.4 BAGGER LANDSCHAPS PARK

Gerwin de Vries en Alexander Herrebout

fig. 2.4.2

start 2007

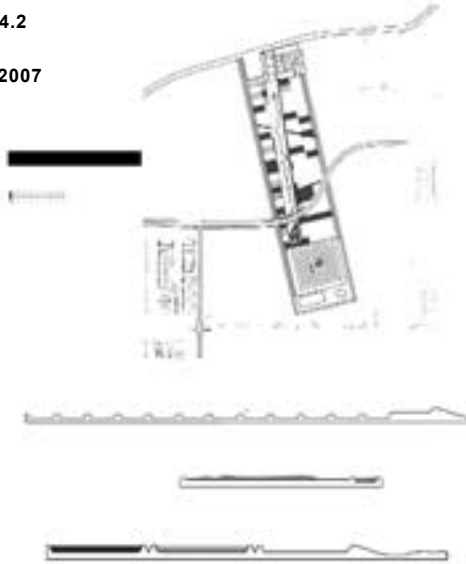

fig. 2.4.3

2010

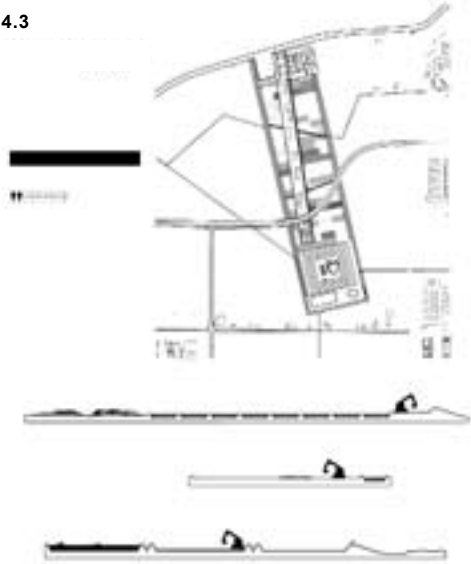

fig. 2.4.4

2015

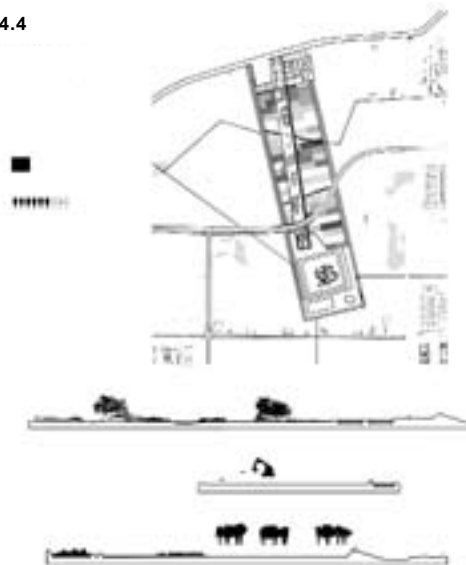

fig. 2.4.5

2015

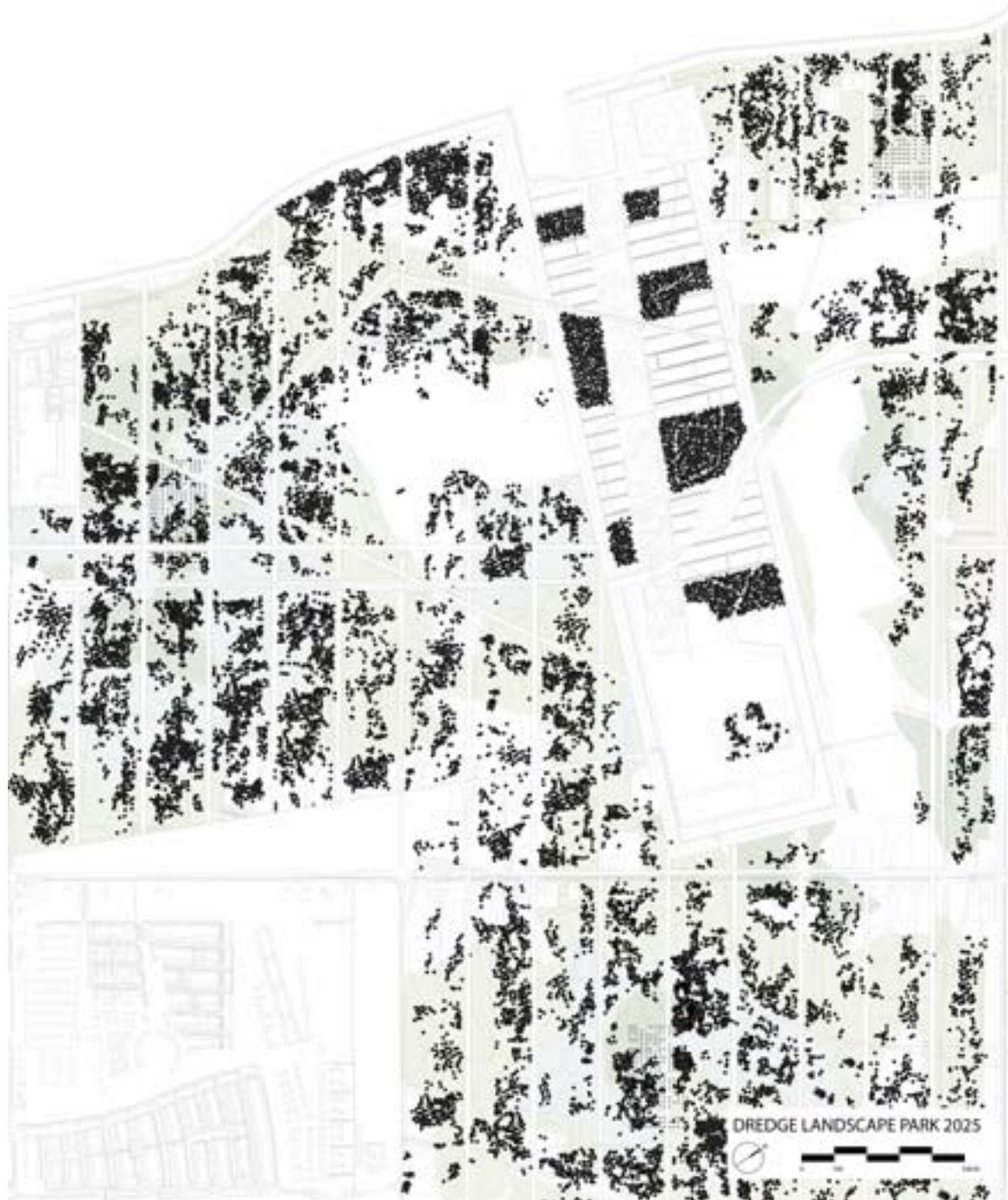
fig. 2.4.6

Baggerlandscaps park

2.4 BAGGER LANDSCHAPS PARK

Gerwin de Vries en Alexander Herrebout

fig. 2.4.6

2.5 BRONGAS

Deze verdwenen maar cultuurhistorisch interessante vorm van energiewinning kan nieuw leven ingeblazen worden en zo als eigen energievoorziening voor Midden-Delfland gaan dienen.

Al heel lang is bekend dat in het westen en noorden van Nederland op geringe diepte aardgas in de ondergrond voorkomt. De eerste berichten daarover stammen uit het begin van onze jaartelling en komen uit Friesland. Daar zouden in de jaren 4, 155 en 230 spontane uitbarstingen van gas hebben plaatsgevonden. Deze gingen gepaard met grote vuren die een paar dagen bleven branden. Dit brongas ontstaat door de bacteriële afbraak van organisch materiaal, zoals planten en algen, in de zandige pakketten onder de Holocene veen- en kleilagen. Het brongas bevat ongeveer tachtig procent methaan en twintig procent stikstof en kooldioxide. Aan het einde van de negentiende eeuw ontwierp een fabrikant in Purmerend de eerste brongasinstallatie om dit ondiepe gas te exploiteren. Met name tijdens de Eerste Wereldoorlog nam het aantal gasbronnen wegens een gebrek aan petroleum sterk toe. Op het hoogtepunt van de gasbronwinning bevonden zich boven het Noordzeekanaal zo'n tienduizend installaties met een geschatte totale gasproductie van twintig miljoen m³/jaar.

Bron

'Brongaswinning op traditionele wijze',
Roelof Stuurman TNO 2001

Het aantal bronnen dat op het hoogtepunt in Midden-Delfland actief was wordt geschat op 250. In de jaren vijftig neemt het verzet van vooral de tuinders tegen de installaties toe. De installaties zouden bijdragen aan de verzilting van de polder en in het algemeen een schadelijke uitwerking hebben op de kwaliteit van het oppervlaktewater. De brongasinstallaties worden in 1955 verboden en dit verbod wordt met harde hand gehandhaafd. In het artikel van Stuurman wordt betoogd dat de redenen die in het verleden aangevoerd zijn om de brongasinstallaties te weren uit het landschap door nieuwe onderzoeken achterhaald zijn.

In Midden-Delfland borrelt het gas ook nu nog steeds op en dus zou deze cultuurhistorisch interessante vorm van energiewinning nieuw leven ingeblazen kunnen worden om als eigen energievoorziening voor het gebied te kunnen dienen. Deze energie-winning vraagt alleen om een 'update': een nieuw type brongasinstallatie zou de toekomstige winning van deze brandstof op een betaalbare, efficiënte en tegelijk fraaie manier mogelijk kunnen maken.

Het ontgaste water dat het afvalproduct vormt van de gaswinning bevat tevens zout en kan daardoor goed worden gecombineerd met het volgende voorstel, de zilte landbouw.

fig. 2.5.1

Doorsnede van een brongasinstallatie. (Bron: 'Brongaswinning op traditionele wijze', Roelof Stuurman TNO 2001)

fig. 2.5.2

Veld met brongasinstallaties die, afhankelijk van de aanwezigheid van gas in de ondergrond, in een dichtheid van 50 meter uit elkaar kunnen worden geplaatst. In delen van een polder met weinig waterdruk kan een kleine windmolen bij wijze van waterpomp naast de brongasinstallatie worden geplaatst.

2.5 BRONGAS

fig. 2.5.1

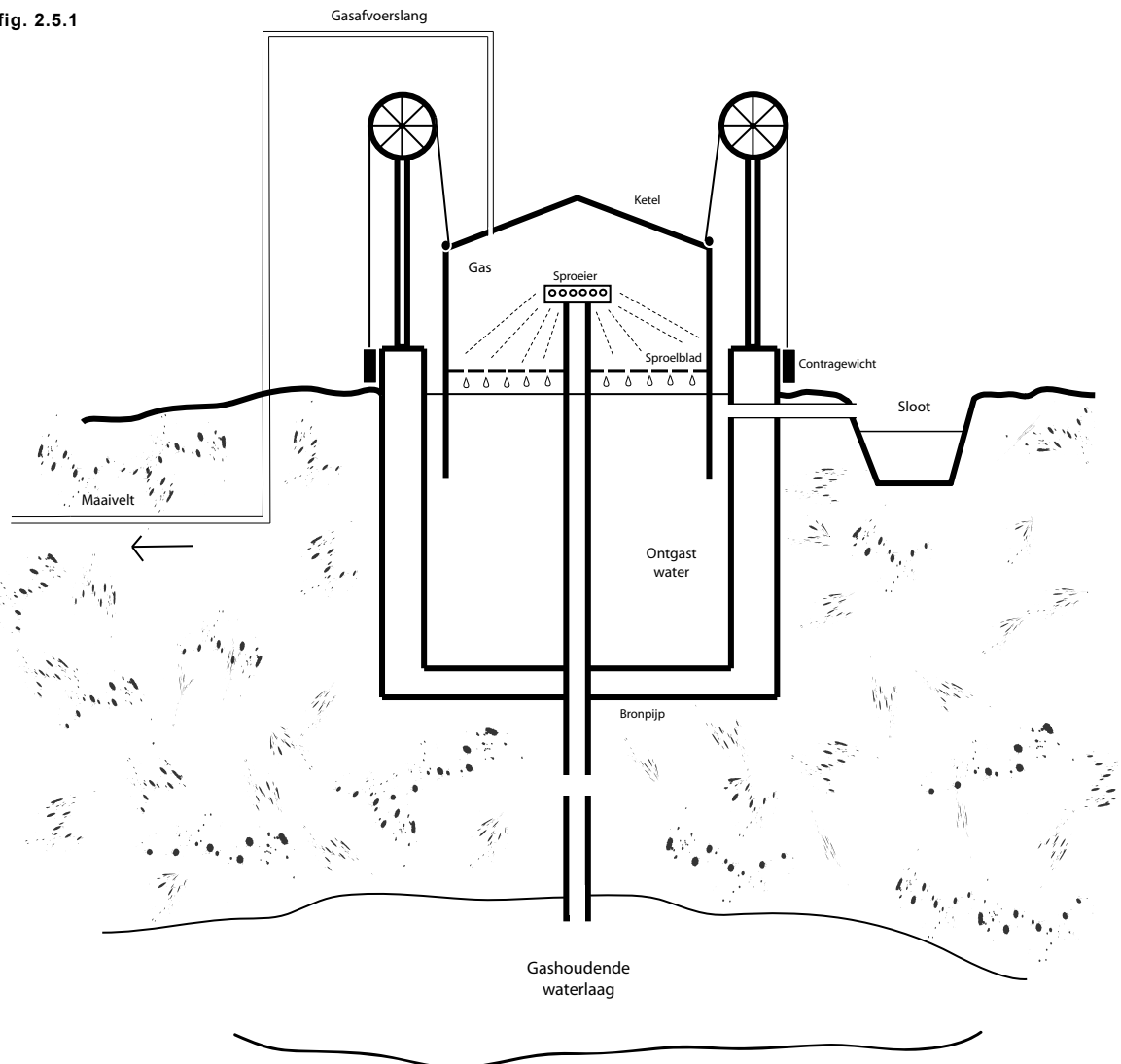
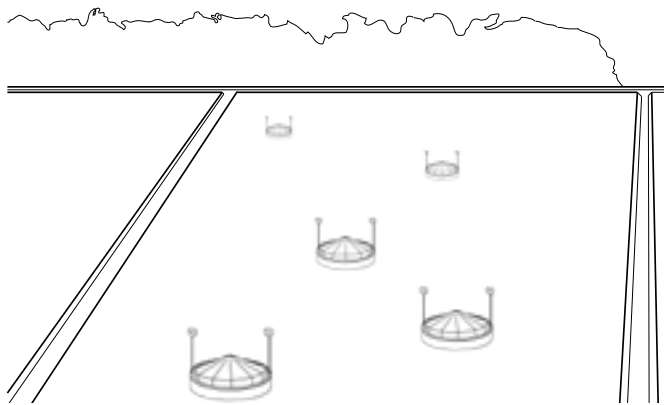

fig. 2.5.2

2.6 ZOUTTUIN

Bureau Lofvers: Willemijn Lofvers, Yvonne Hereijgers

Alterra Wageningen UR: Vincent Kuypers

Advies Willem Brandenburg (Wageningen-UR), Joost Bogemans (Intellicrops, België)

De toekomstige verzilting van de Nederlandse polders is onvermijdelijk maar biedt een uitgelezen kans om zilte gewassen te telen en zo nieuwe streekproducten te ontwikkelen.

De Zouttuin in de Krabbeplass is door Willemijn Lofvers i.s.m. Vincent Kuypers (Alterra) als proeftuin ontwikkeld binnen het onderzoek naar de kansen van verzilting voor de ontwikkeling van het landschap. In de Zouttuin wordt geëxperimenteerd met de teelt van zilte gewassen, de proef van de tuin is een zilte maaltijd.

Verzilting is een opgave waar we komende decennia mee geconfronteerd worden, niet alleen door klimaatveranderingen en zeespiegelstijging maar ook door continue polderbemaaling. De verzilting vindt dus niet alleen in de kustgebieden plaats maar ook landinwaarts in de laaggelegen polders. Bureau Lofvers verricht al langere tijd (samen met van Bergen Kolpa Architecten) onderzoek naar de effecten van verzilting op gebruik en inrichting van het landschap. De vraag is immers wat mogelijk is wanneer grote delen van Nederland, die gelegen zijn onder de zeespiegel, door verzilting niet meer vanzelfsprekend bruikbaar zijn voor de bestaande productiedoelinden? Welke kansen biedt de verzilting eigenlijk?

Het onderzoek 'Zilte ProefTuin' (opdrachtgever Innovatienetwerk) ontwikkelt een nieuwe landschapstypologie gebaseerd op de perspectieven van opkwellend of instromend zout water. Er worden drie tot vier soorten water onderscheiden: zoet, brak (overgang tussen zoet en zout) en zout water.

De verschillende watercondities leveren verschillende gewaskwaliteiten, die bijvoorbeeld door een hoger zoutpercentage kunnen winnen aan smaak. Zo is het bekend dat tomaten zoeter smaken wanneer het zoutgehalte in het water hoger is.

De productie van zilte gewassen boort nieuwe markten aan, het landschap creëert nieuwe vormen van recreatie en zout is de motor achter een duurzame transformatie. In de Proeftuin wordt op innovatieve wijze letterlijk geëxperimenteerd met de teelt van zilte gewassen (tuin) en wordt de afname (proef) van zilte gewassen gecommuniceerd aan een breed publiek, bijvoorbeeld door een diner op locatie.

fig. 2.6.1

Gebieden in Nederland met een toenemende verzilting en schematische doorsnede van het gebied.

fig. 2.6.2

Overzicht van gewassen die in een zilte situatie kunnen groeien.

fig. 2.6.3

Overzicht van zilte gewassen en hun toepassingsmogelijkheden.

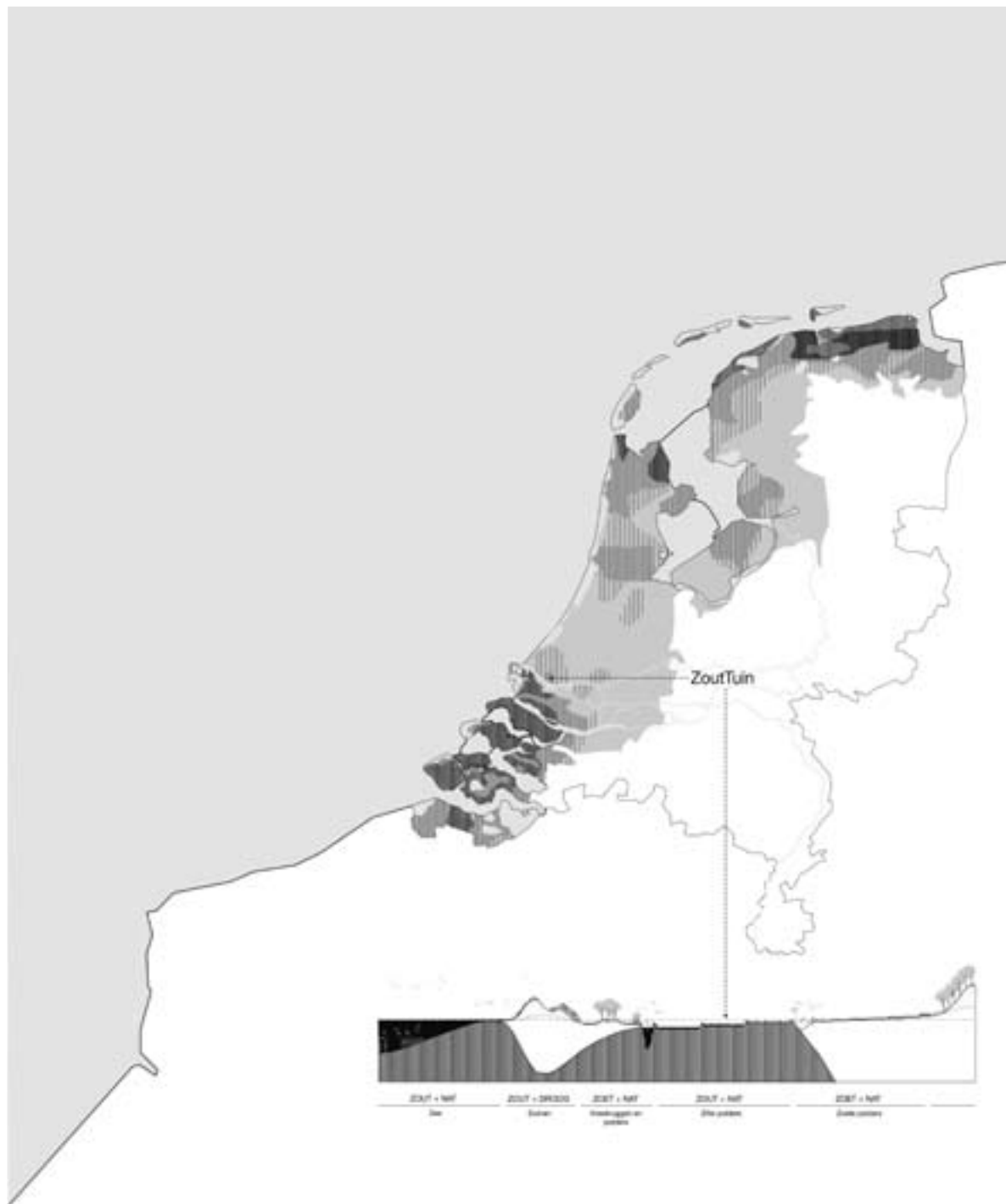
2.6 ZOUTTUIN

Bureau Lofvers: Willemijn Lofvers, Yvonne Hereijgers

Alterra Wageningen UR: Vincent Kuypers

Advies Willem Brandenburg (Wageningen-UR), Joost Bogemans (Intellicrops, België)

fig. 2.6.1

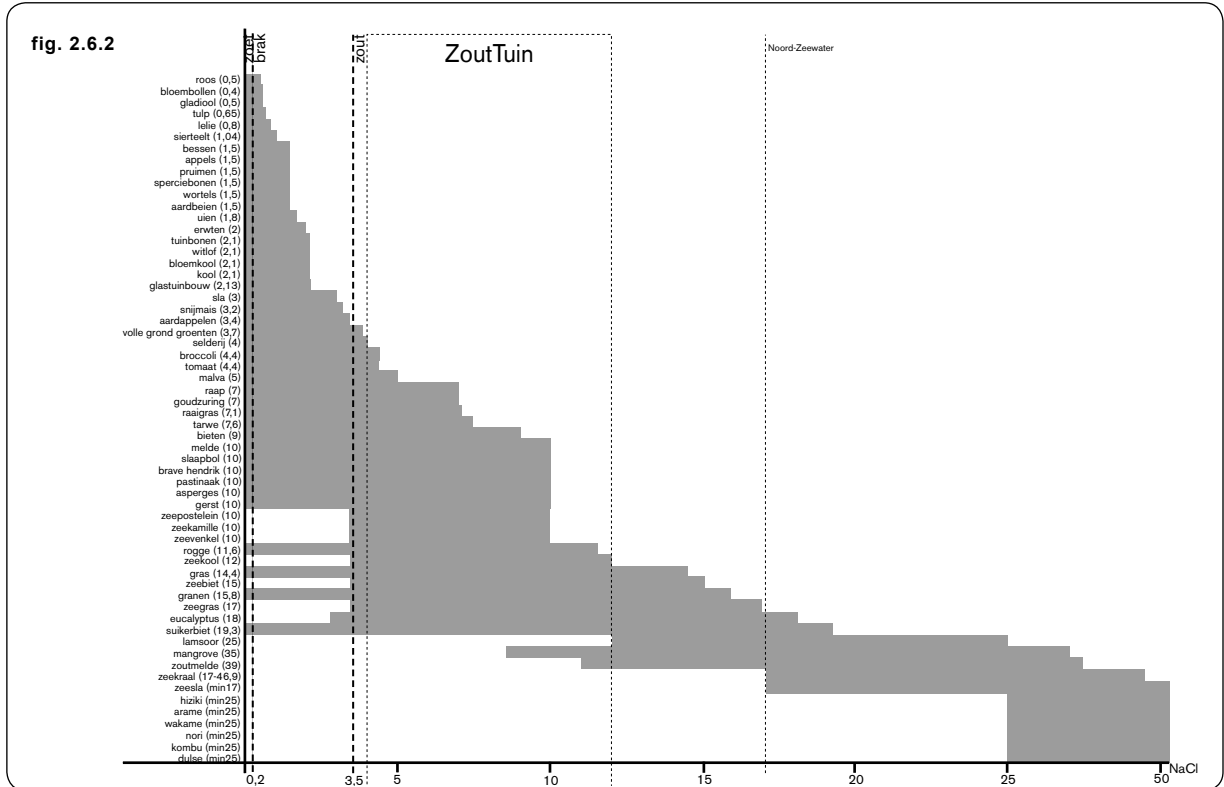

2.6 ZOUTTUIN

Bureau Lofvers: Willemijn Lofvers, Yvonne Hereijgers

Alterra Wageningen UR: Vincent Kuypers

Advies Willem Brandenburg (Wageningen-UR), Joost Bogemans (Intellicrops, België)

fig. 2.6.4 – 2.6.9

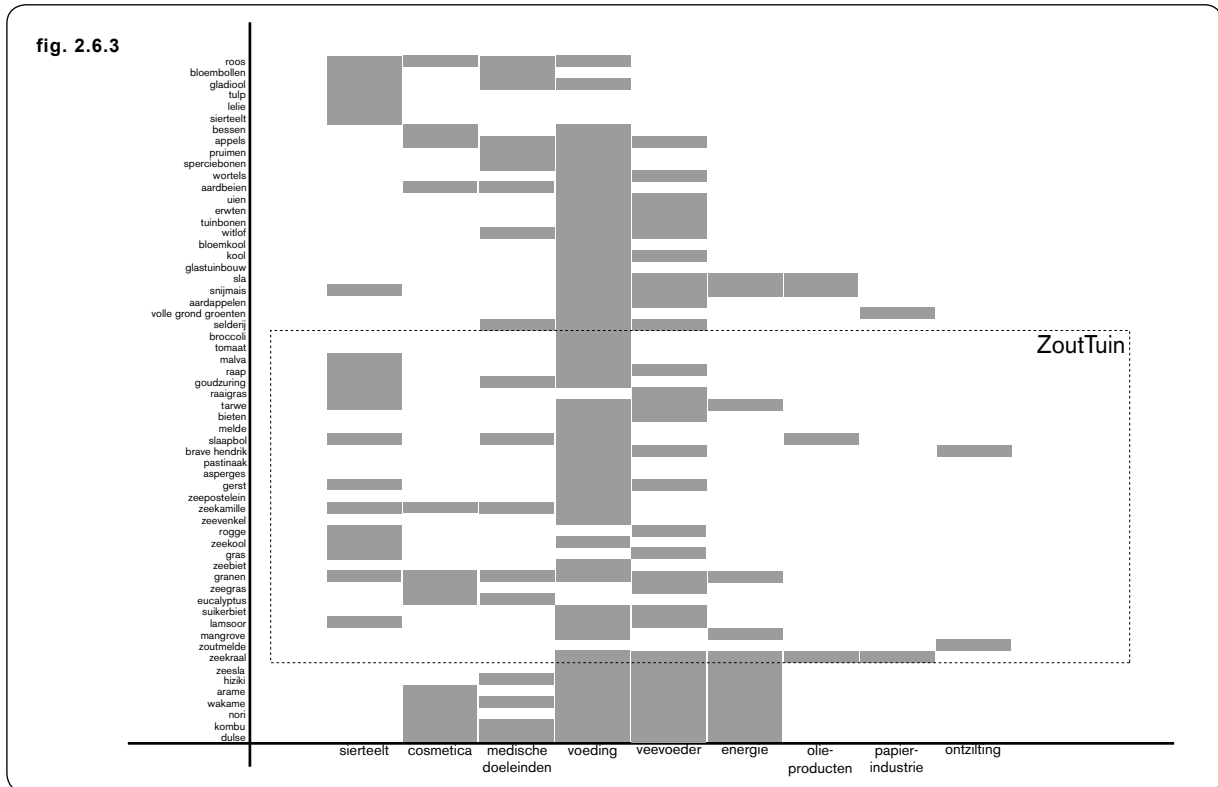
Voorbeelden van gewassen die in een zilte omgeving kunnen groeien.

2.6 ZOUTTUIN

Bureau Lofvers: Willemijn Lofvers, Yvonne Hereijgers

Alterra Wageningen UR: Vincent Kuypers

Advies Willem Brandenburg (Wageningen-UR), Joost Bogemans (Intellicrops, België)

fig. 2.6.7

Malva

fig. 2.6.8

Slaapbol

fig. 2.6.9

Zeekraal

**DE KRABBEPLAS
KAN WEER
WORDEN
VERPACHT AAN
BOEREN DIE ZICH
MET DE NIEUWE
LANDSCHAPPE-
LIJKE OPGAVEN
GAAN
BEZIGHOUDEN**

2.7 ZUIVERENDE PADDESTOELVELDEN

Jacques Abelman

Paddestoelen zijn als geen ander gewas in staat om bij hun groei vervuiling uit de bodem op te nemen en te verteren en toch nog eetbaar te blijven voor de mens.

Dat paddestoelen het niet alleen goed doen als decor in een herfstig bos en als ingrediënt in een roergebakken maaltijd maakt Jacques Abelman met zijn project zichtbaar. Paddestoelen zijn als geen ander gewas in staat om bij hun groei vervuiling uit de bodem op te nemen en te verteren en toch nog eetbaar te blijven voor de mens.

Ze komen in de hele wereld voor en zijn een essentieel deel van alle ecosystemen omdat ze organisch materiaal afbreken en daarmee 'aarde maken'. Paddestoelen zijn van groot belang voor de 'gezondheid' van de bodem en worden dan ook in verscheidene onderzoeksprojecten naar biologische zuiveringsmethode onderzocht.

Bij biologische zuivering worden natuurlijke systemen ingezet om milieuvervuiling te bestrijden. Met dezelfde enzymen waarmee ze hout verteren, zijn paddestoelen in staat om de chemische structuren in de met olie, diesel of pesticiden vervuilde bodem van hun giftigheid te bevrijden. Door het aanleggen van zuiverende paddestoelvelden kan deze vervuiling op ecologische en veilige wijze worden bestreden en worden tegelijk heerlijke voor consumptie geschikte paddestoelen gekweekt.

fig. 2.7.1
Schematische weergave van ontstaan van een vervuilde bodem.

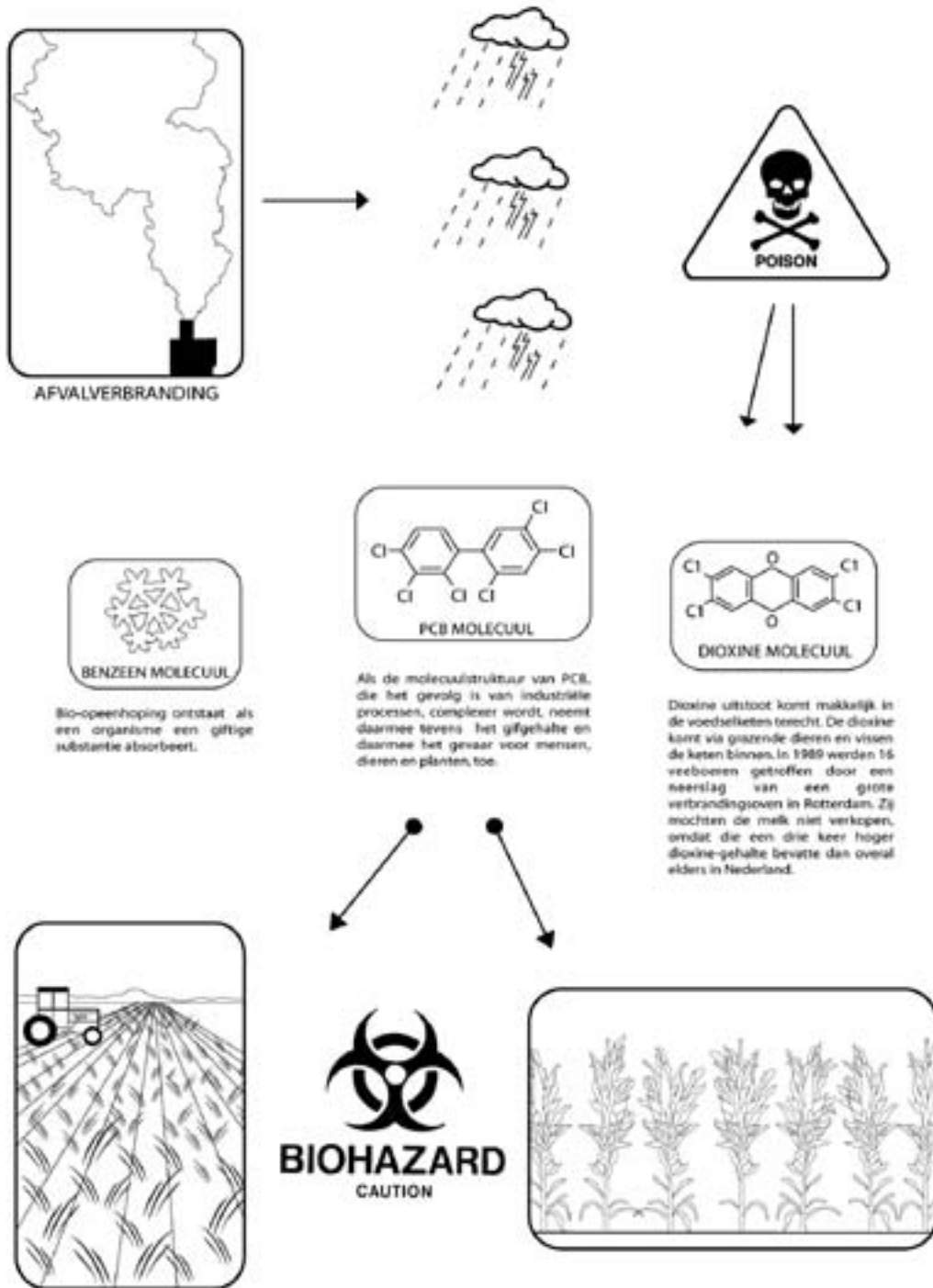
fig. 2.7.2
Werkwijze van mycoremediation.

2.7 ZUIVERENDE PADDESTOELVELDEN

Jacques Abelman

fig. 2.7.1

EELLS EN PADDESTOELVELDEN, EEN RECREATIEF BIO-SANERINGSPROJECT

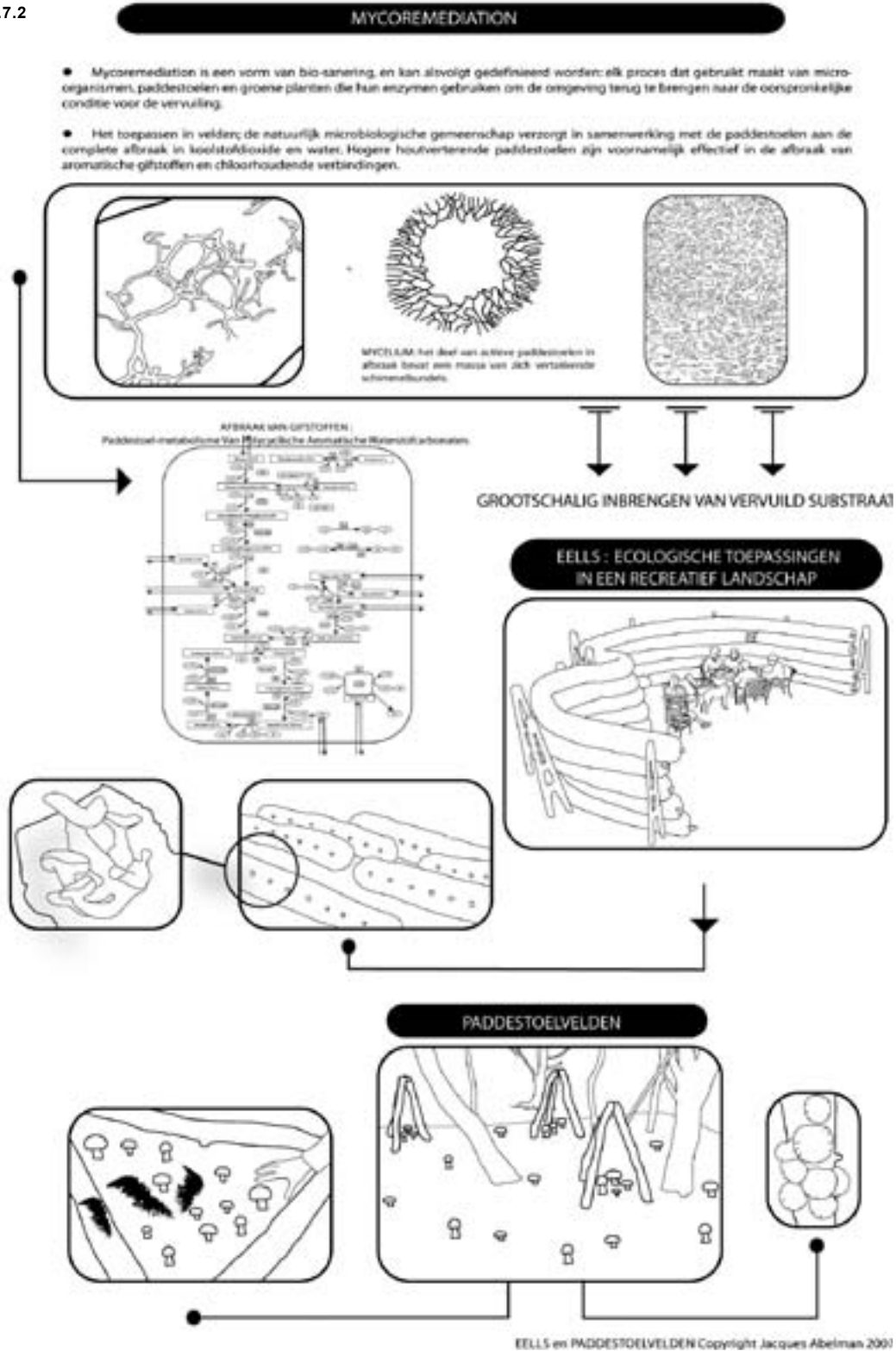

Bronnen: Paul Stamets "Mycelium Running", Geoff M. Gadd "Fungi in Bioremediation", "Battelle Science and Technology International", John Todd Ecological Design Inc "Friends of the Earth", EELLS en PADDESTOELVELDEN Copyright Jacques Abelman 2007

2.7 ZUIVERENDE PADDESTOELVELDEN

Jacques Abelman

fig. 2.7.2

**ZORGBOEREN
MAKEN GEEN
MELKPRODUCTEN
MET ASSISTENTIE
VAN ZORG-
BEHOEVENDEN
MAAR IN FEITE
PRODUCEREN ZE
ZORG MET BEHULP
VAN KOEIEN**

2.8 DE VERMAAKBOER

Een boer kan recreatie leveren als door hem gekozen grondgebonden product en zelf zijn gewaswisselingen bepalen.

Midden-Delfland is vooral in cultuur gebracht voor de productie van voedsel - melk en vlees - voor de omliggende steden. Sinds de reconstructie worden stukken van Midden-Delfland strategisch opgekocht door de overheid voor het aanleggen van natuurzones en recreatiegebieden. Voor de openheid van de rest van de groene veenweideoase tussen de grote steden zijn de boeren verantwoordelijk. Juist hier gaat de strategie mank. De agrarische sector staat namelijk op de drempel van een ongekende metamorfose. De landbouwproductie in dit deel van Europa is decennialang door subsidies mogelijk gebleven maar inmiddels dwingt de tucht van Brussel en de wereldmarkt de boeren tot een stevige schaalvergroting of efficiëntieslag om het bedrijf rendabel te houden. En beiden zijn binnen de voorwaarden van het gebied lastig te realiseren. Boeren oriënteren zich dan ook toenemend op andere producten die zij aan de omliggende urbane gebieden kunnen gaan leveren.

In juli van dit jaar kregen de eerste 'zorgboeren' in Noord-Holland hun diploma. Zorgboeren hebben weliswaar een agrarisch productiebedrijf maar bieden bij hun bedrijfsvoering dagbestedings- en therapieplaatsen aan voor onder andere gehandicapten en ex-verslaafden. Deze zorgtaak is als inkomstenbron vaak belangrijker dan de feitelijke agrarische productie. De boeren maken geen melkproducten met assistentie van zorgbehoevenden maar in feite produce-

ren ze zorg met behulp van koeien. Voor het realiseren van een van de taken van de reconstructie, het inrichten van nieuwe recreatiegebieden, leverden boeren hun land in en werden vervolgens uitgeschakeld als landschapsproducent. De grond voor de recreatiegebieden is aangekocht en veranderd en moet sindsdien voortdurend duur onderhouden worden. Het zijn gebieden waar op een paar plekken wat gebeurt maar die verder vooral een functie hebben als recreatief decor. Juist het leveren van nieuwe recreatiemogelijkheden in het landschap kan een nieuwe opgave zijn van een fulltime of partime vermaakboer. Het kan, in de woorden van Maarten van Wesemael, "een boer zijn die recreatie levert als door hem gekozen grondgebonden product. De boer die zelf zijn gewaswisselingen bepaalt". Hij kan een bepaald product gedurende een aantal jaren aanbieden tot de voedingsbodem daar onderuit valt, maar kan ook aan 'timesharing' doen, oftewel meerdere voorzieningen afwisselen binnen een week. De 'frisbeewei' in het weekend, die ook mogelijkheden voor de beoefening van discgolf biedt, huisvest op maandagavond de herdershondentraining en op dinsdag de schutterij. Op woensdagavond zijn er bijeenkomsten van de lokale solex club en op donderdag en vrijdag wordt er gepaintbald. Dit parcours loopt door tot in het stuk bos dat de boer er in de Krabbepas heeft bijgepacht. Hier zijn in het weekend kinderen welkom op de door hem ingerichte Tarzan-route, en kunnen op woensdagmiddag kinderen hutten bouwen met de omgevallen bomen en afgevallen takken. Bovendien kan het hele grondgebied van de vermaakboer een paar keer per jaar het decor zijn van re-enactment, oftewel grootschalige bijeenkomsten waarbij historische gebeurtenissen worden nagespeeld.

De vermaakboer kan al deze activiteiten combineren met landbouw of bijvoorbeeld met koeien in de wei. Voordeel van deze manier van recreatievoorzieningen is het beheer, het toezicht en de grotere mogelijkheden tot actualisatie.

fig. 2.8.1
Paintball
Beschikbaar op donderdag en vrijdag.

fig. 2.8.2
frisbee wei en diskgolf traject
Beschikbaar op zaterdag en zondag.

2.8 DE VERMAAKBOER

fig. 2.8.1

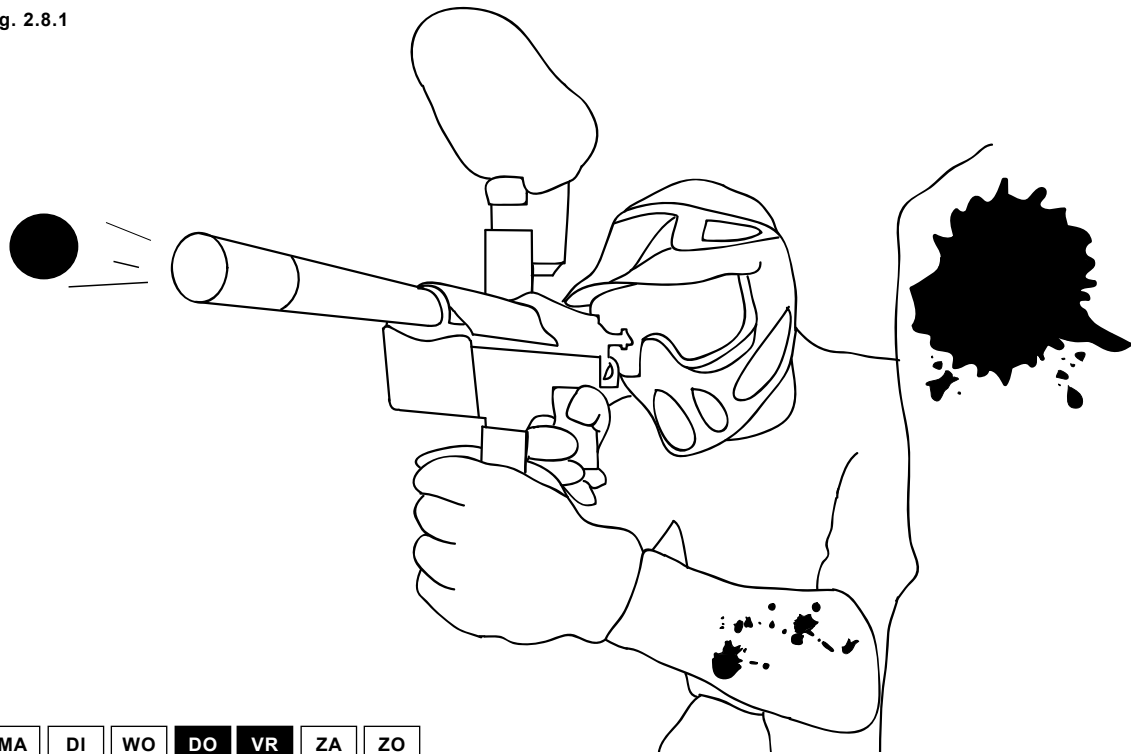
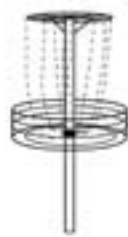

fig. 2.8.2

MA DI WO DO VR ZA ZO

fig. 2.8.3

Tarzan-route
Beschikbaar op woensdag en zaterdag,
zondag en de schoolvacaties.

2.8 DE VERMAAKBOER

fig. 2.8.3

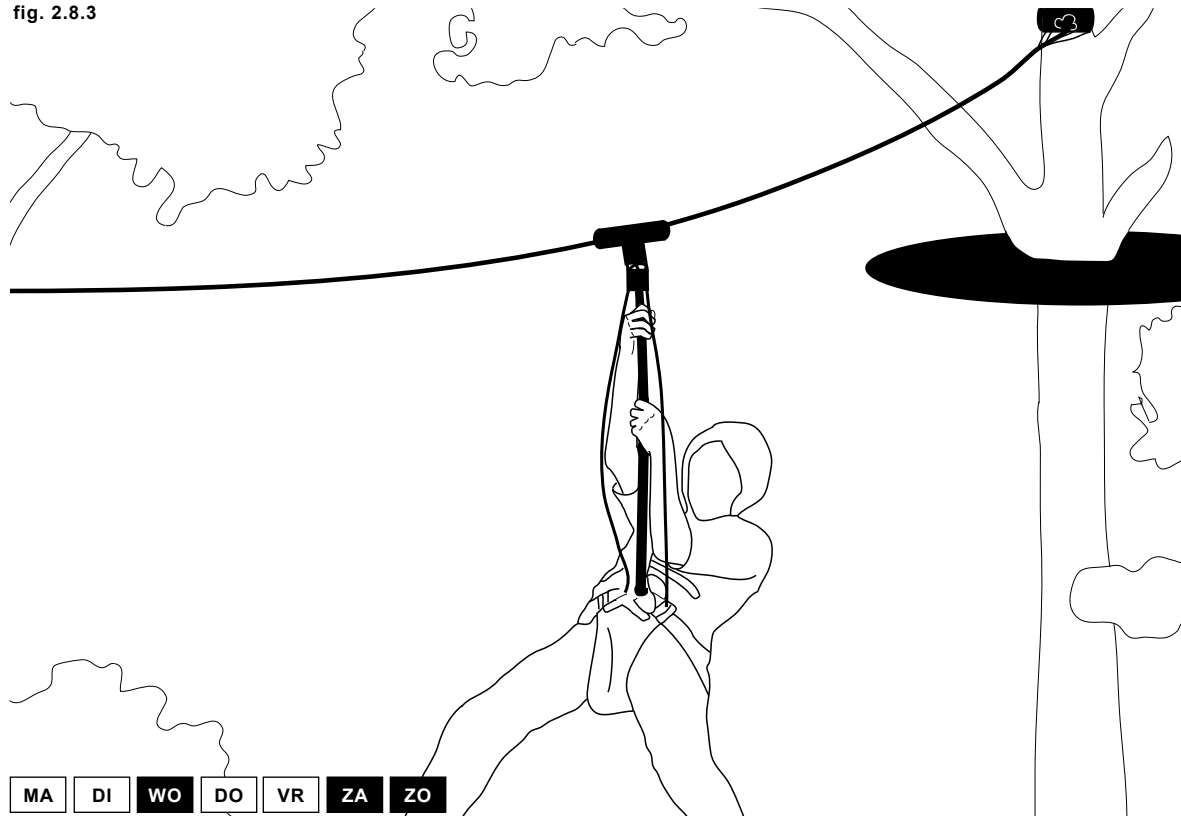

fig. 2.8.4

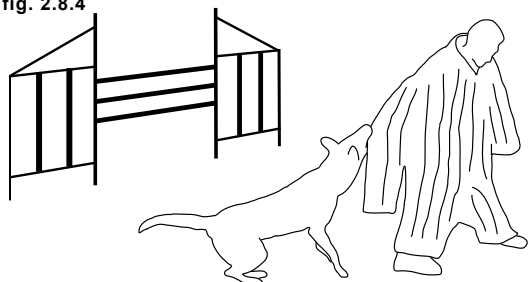
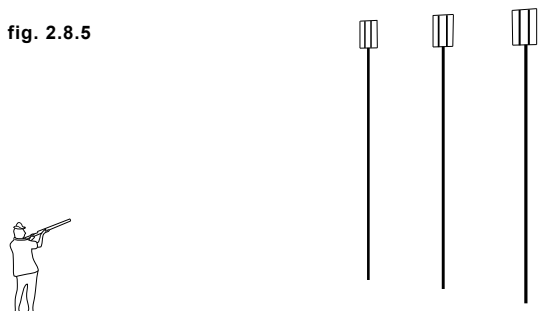

fig. 2.8.5

fig. 2.8.4
Hondentraining
Beschikbaar op maandagavond.

fig. 2.8.5
Schutterij
Beschikbaar op dinsdagavond en
tijdens festivals.

2.8 DE VERMAAKBOER

fig. 2.8.6

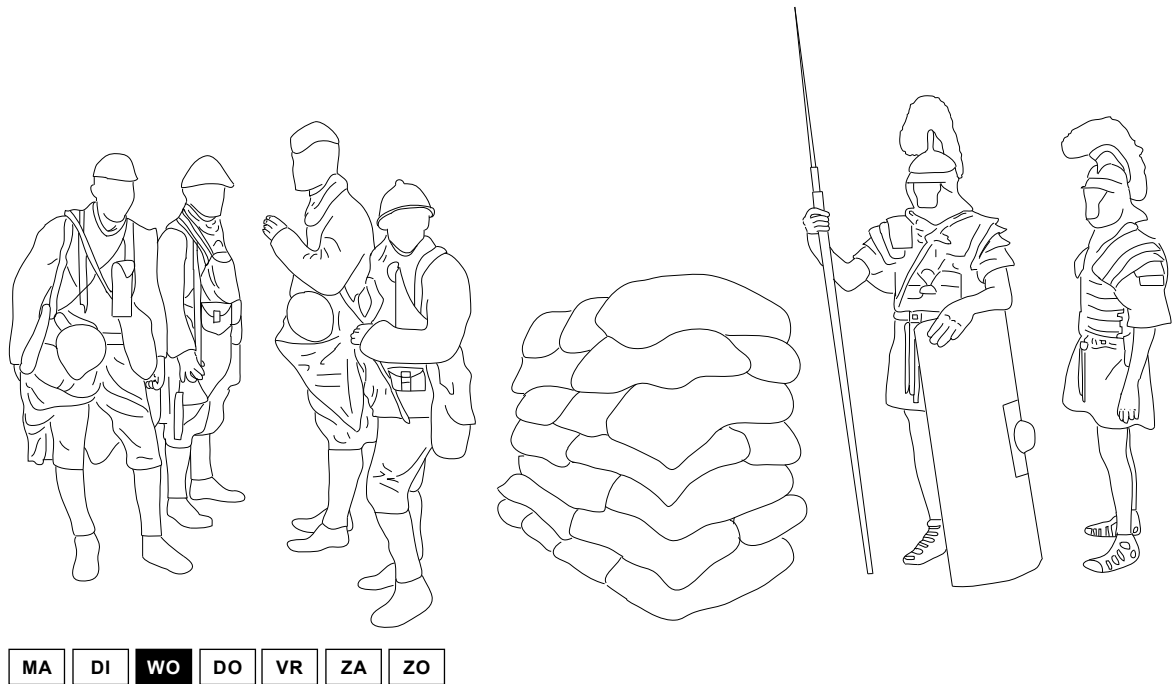
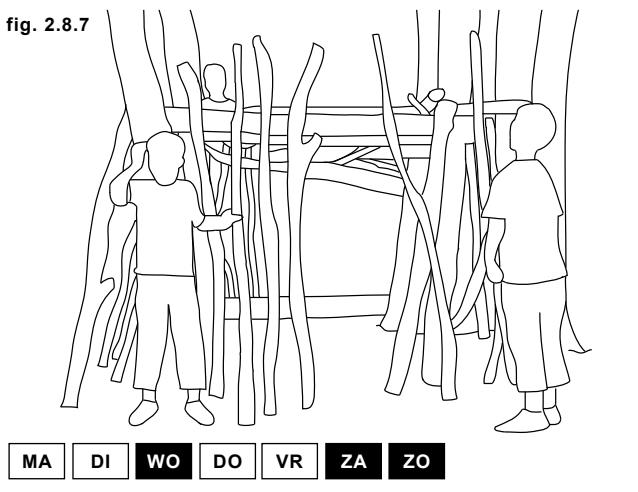

fig. 2.8.7

fig. 2.8.6
Re-enactment
Beschikbaar op woensdagavond en tijdens festivals.

fig. 2.8.7
Hutten bouwen
Beschikbaar op woensdag en zaterdag, zondag en de schoolvacanties.

2.9 VERBORGEN RECREATIEVOORZIENINGEN

Krijn Giezen

In plaats van standaard recreatievoorzieningen die het landschap aantasten, kunnen deze ook schuilgaan in de omgeving, zoals boten als vis- en picknickplek en doornenstruiken in plaats van metalen hekken.

“Spontane recreatie: niets regelen. Het landschap wordt door de mensen die er recreëren zelf vormgegeven”, is het belangrijkste advies dat de kunstenaar Krijn Giezen aan de reconstructiecommissie geeft in zijn kunstplan voor Midden-Delfland uit 1984. “Mensen zijn creatief, zij hebben spullen bij zich en improviseren er lustig op los”. Voor Giezen houdt dat in dat het gebied kan besparen op picknicksets, afvalbakken, parkeerplaatsen en op borden die vanzelfsprekende zaken regelen zoals waarschuwingen voor vallende takken in het bos. In plaats van deze standaardvoorzieningen die het landschap aanzienlijk aantasten, stelt Giezen voor om recreatievoorzieningen toe te passen die schuilgaan in de omgeving, “gebruik boten, bijvoorbeeld Westlanders, als vis en picknickplek. Plaats geen metalen hekken maar werk aan gegroeide versperringen van doornenstruiken. Gebruik ook karakteristiek materiaal in de aan te leggen bossen, bijvoorbeeld een boomstam als zitje. Bomen kunnen dienen als zonwering of kunnen zo geplant worden dat gegroeide ruimtes ontstaan, windsingels bijvoorbeeld zijn typerend voor deze omgeving.”

Giezens aanbevelingen voor Midden-Delfland zijn zeker geen pleidooi om de inrichting van het recreatielandchap maar op zijn beloop te laten.

Giezen toont zich juist heel precies in het transformeren van bestaande landschapselementen naar hun nieuwe gebruiksmogelijkheden en stelt ook voor dat gericht te gaan doen. Giezen besluit met: “mijn plannen voor verborgen recreatievoorzieningen, indien streng en herhaald toegepast, zullen het beeld van heel Midden-Delfland gaan bepalen.” Een beeld van een voor recreatie ontvankelijk gemaakt agrarisch cultuurlandschap.

Giezens voorstellen werden niet gerealiseerd. Waarschijnlijk omdat de inrichters van het gebied minder vertrouwen in de toekomstige recreanten hadden dan de kunstenaar. Gebieden als de Krabbepas zijn duidelijk ingericht vanuit de wens tot regulering en controle. Een omgevalen boom zet je niet in als zitje, die ruim je op en een metalen hek is veel zekerder en onderhoudsruimer dan een gegroeide haag. Waar Giezen aan de inventiviteit en het verantwoordelijkheidsgevoel van de gebiedsbezoeker appelleert, neemt het Recreatieschap het zekere voor het onzekere en speculeert niet te veel op de medewerking van de recreant. En recreatie is pas recreatie als er recreatie op staat, hebben de plannenmakers bij het Recreatieschap wellicht gedacht. Met verborgen voorzieningen kun je je als recreatiegebied niet profileren, met de ruimschoots aanwezige picknicktafels en vuilnisbakken wel.

Of Giezen gelijk had gekregen of dat het recreatieschap dat nu heeft zullen we nooit weten. Maar de verborgen voorzieningen, zoals de roeiboot die voor meerdere doelen inzetbaar is, verdienen een plaats in deze catalogus. Wanneer de reconstructie van de mentaliteit waarmee het landschap wordt gemaakt en waarvoor deze catalogus een pleidooi is, zich

breed zal hebben gemanifesteerd, dan krijgen Giezens voorstellen gebied een tweede kans.

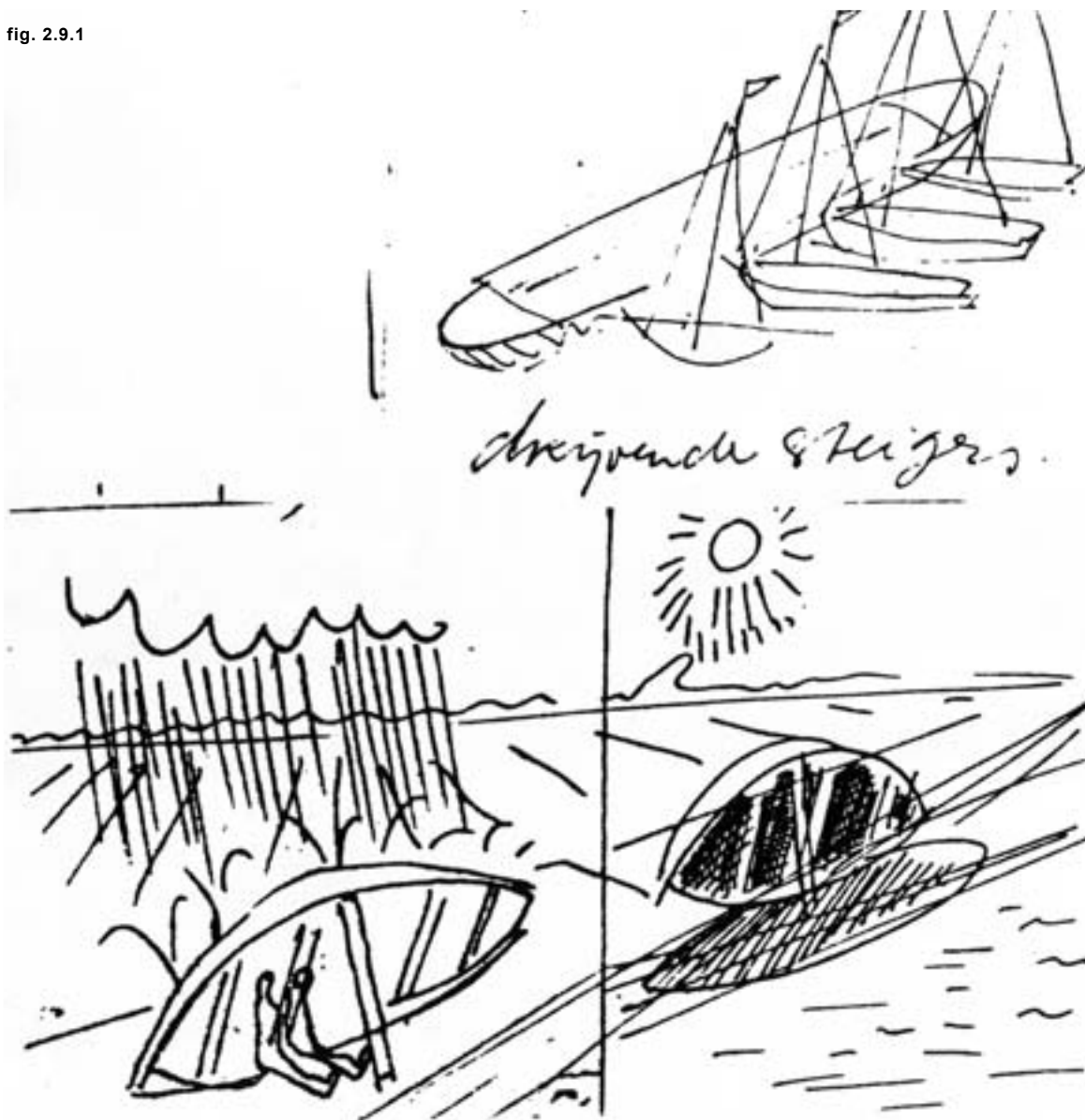
fig. 2.9.1 en 2.9.2

Gebruik boten, bijvoorbeeld Westlanders, als vis en picknickplek. Met eenvoudige toevoegingen kunnen mensen eronder schuilen tegen regen en zon.

2.9 VERBORGEN RECREATIEVOORZIENINGEN

Krijn Giezen

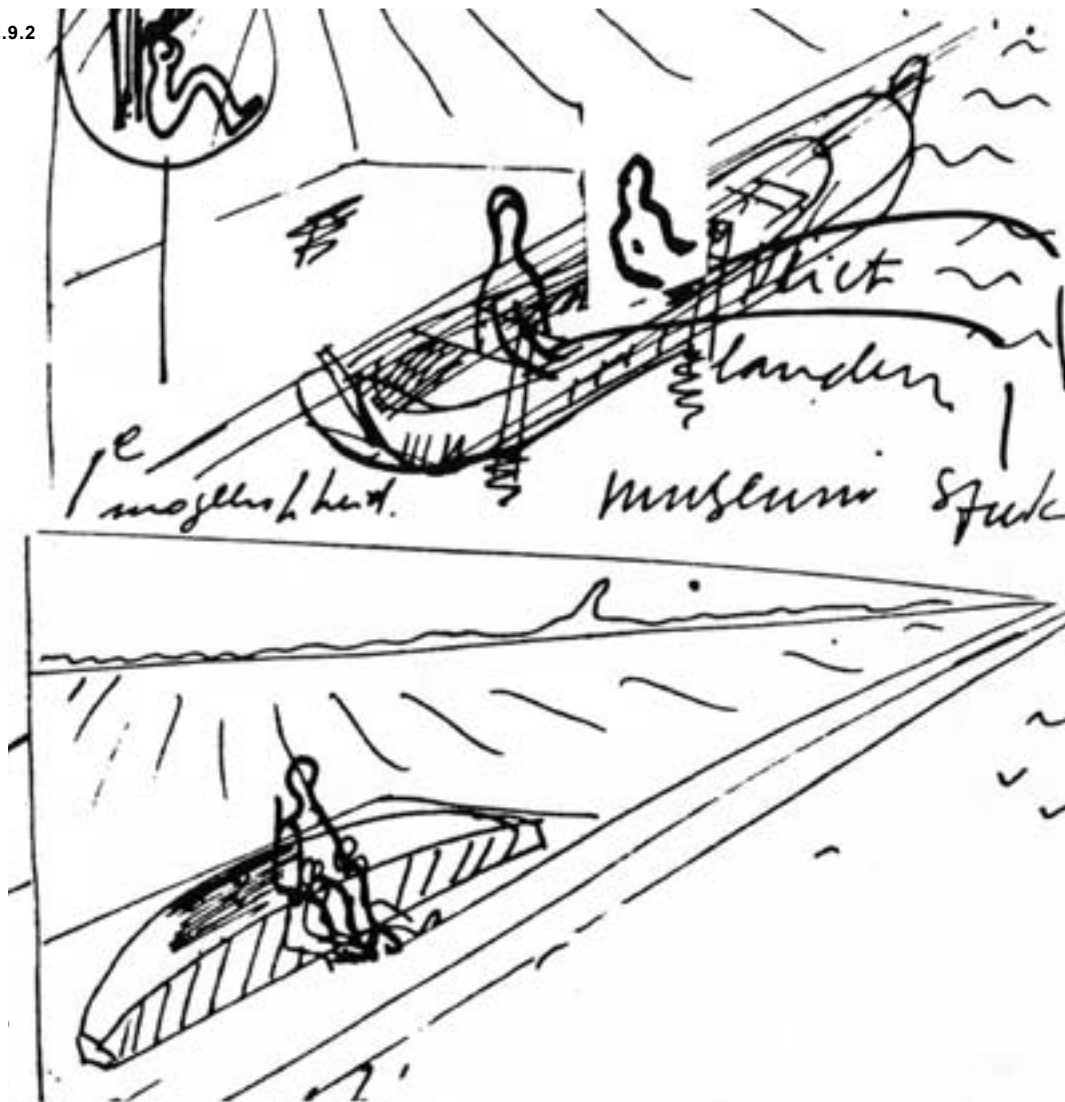
fig. 2.9.1

2.9 VERBORGEN RECREATIEVOORZIENINGEN

Krijn Giezen

fig. 2.9.2

De bouw in ijzer en staal gaf de scheepmaker de mogelijkheid zeer sierlijke vormen toe te passen. Afgebeeld is een Westlander van plm 14 ton. De voorsteven is nog van hout, en wordt afgedekt met een brede stalen strip. Typisch voor de Westlander waren de kluisen op de klapmuts, die ankerlijn of sleeplijn geleidden.
(Tekening: Lois Bierens)

**DE FORMELE
INRICHTING VAN
DE KRABBEPLAS
LAAT OP HET
OOG MAAR WEINIG
RUIMTE VOOR
SPONTANE
ACTIES EN EIGEN
INITIATIEVEN**

2.10 EELLS

Jacques Abelman

**Van afbreekbaar plastic
gemaakte worsten gevuld
met gebiedseigen gras of
stro kunnen tijdelijke archi-
tectonische toevoegingen
aan een open ruimte
worden gemaakt die ook op
langere termijn bijdragen
aan het landschap.**

In zijn Green Lounge combineert Jacques Abelman zijn eerder ontwikkelde EELLS met de kweek van paddestoelen. De Green Lounge wordt gebouwd van EELLS: Ecologically Emergent Leisure Landscape System (Ecologisch Ontluikend Recreatief Landschaps Systeem), oftewel 'stroworsten'. EELLS bestaan uit stro in een afbreekbaar plastic omhulsel die in de vorm van grote worsten op verschillende manieren te gebruiken zijn: als afscheiding in een open ruimte, maar ook als zit- of ligbank. De EELLS kunnen met de hand worden gemaakt, maar zouden ook het product kunnen zijn van een nieuw te ontwikkelen machine die het gemaaid gras luchtdicht verpakt. Door de natuurlijke vochtige warmte in de strobalen kunnen er paddestoelen in gekweekt worden.

De plastic huid is gemaakt van twee biologisch afbreekbare componenten, te weten polyvinyl alcohol (pva), dat oplost in water, en mater-bi, dat is gemaakt van mais. Beiden kunnen door bacteriën en micro-organismen die je op de composthoop vindt worden afgebroken en verteerd en zo, na verloop van tijd, weer worden teruggegeven aan de aarde.

De EELLS, gemaakt van gebiedseigen materialen (het gras) en volledig afbreekbaar, vormen een tijdelijke

architectonische toevoeging aan een open ruimte en dragen na verloop van tijd ook bij aan de ecologische diversiteit en gezondheid van het gebied. Na gebruik vergaan ze en gevuld met paddestoelensporen, zaden van wilde bloemen of zelfs groentes die op dat moment gaan groeien, laten ze uiteindelijk een fantastisch ontluikend ecologisch landschap achter.

fig. 2.10.1 – 2.10.5

Door stapeling van stroworsten kunnen tijdelijke architectonische toevoegingen aan een open ruimte worden gemaakt.

fig. 2.10.6

Na het maaien wordt het gras in worsten verpakt en in het recreatiegebied achtergelaten.

fig. 2.10.7

EELLS architectuur.

fig. 2.10.8

EELLS architectuur.

2.10 EELLS

Jacques Abelman

fig. 2.10.1

fig. 2.10.2

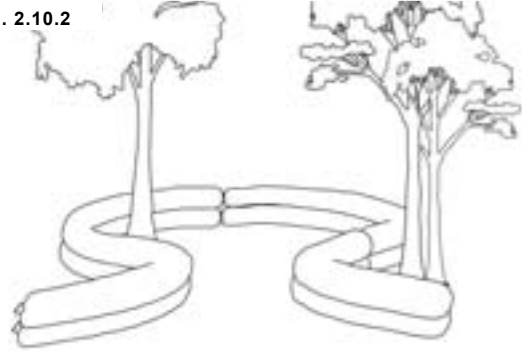

fig. 2.10.3

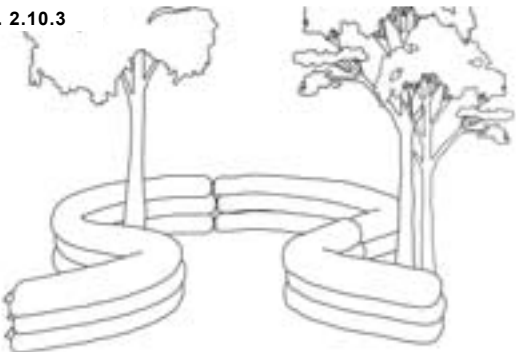

fig. 2.10.4

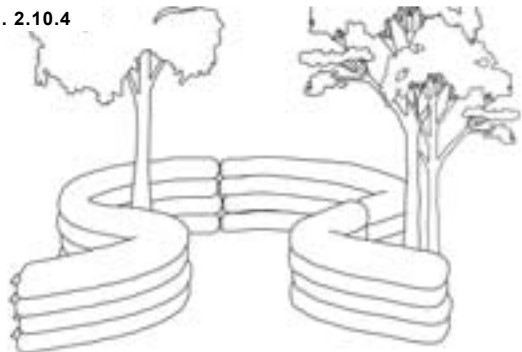
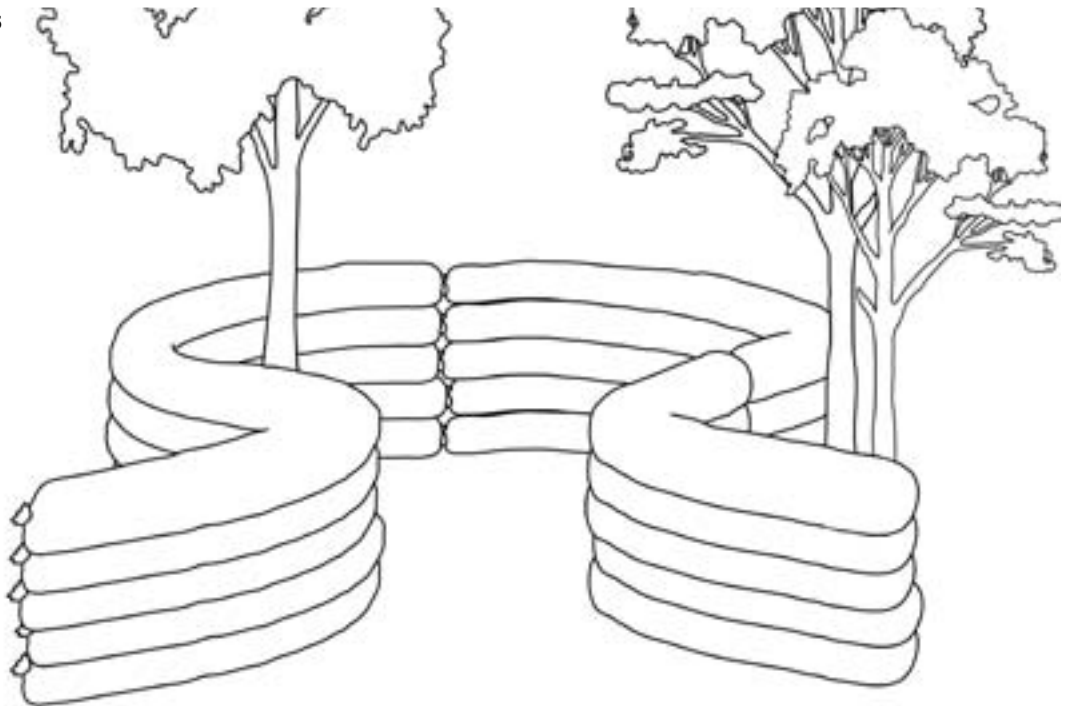

fig. 2.10.5

2.10 EELLS

Jacques Abelman

fig. 2.2.6

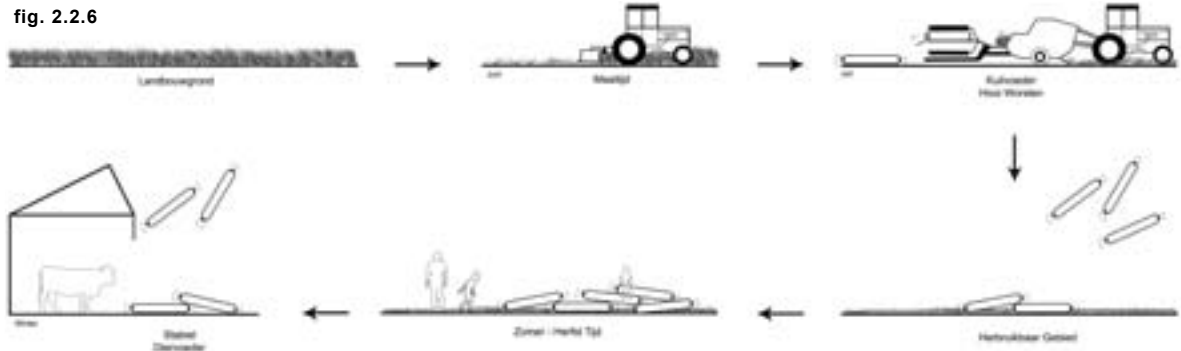

fig. 2.2.7

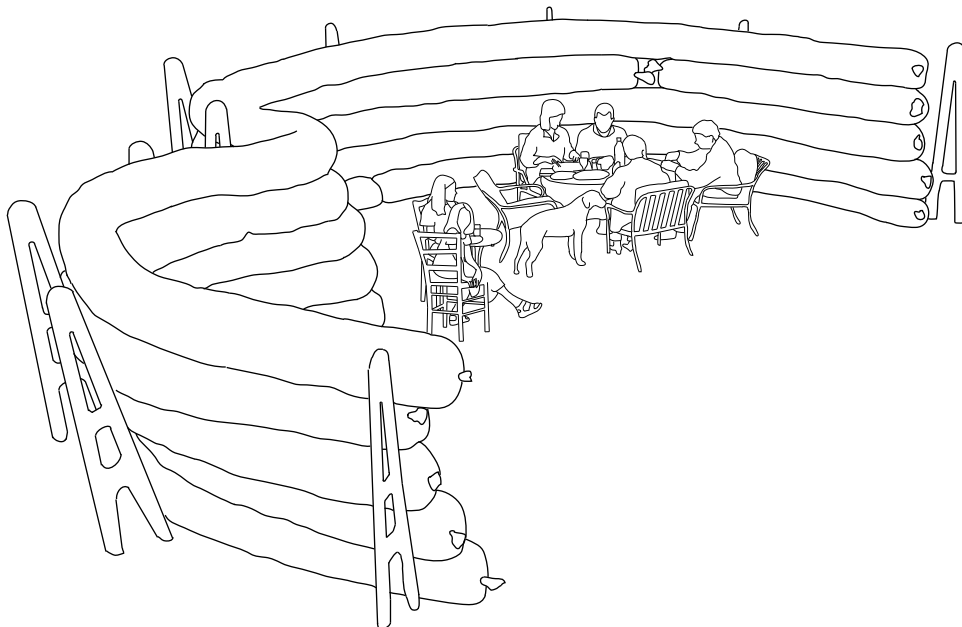
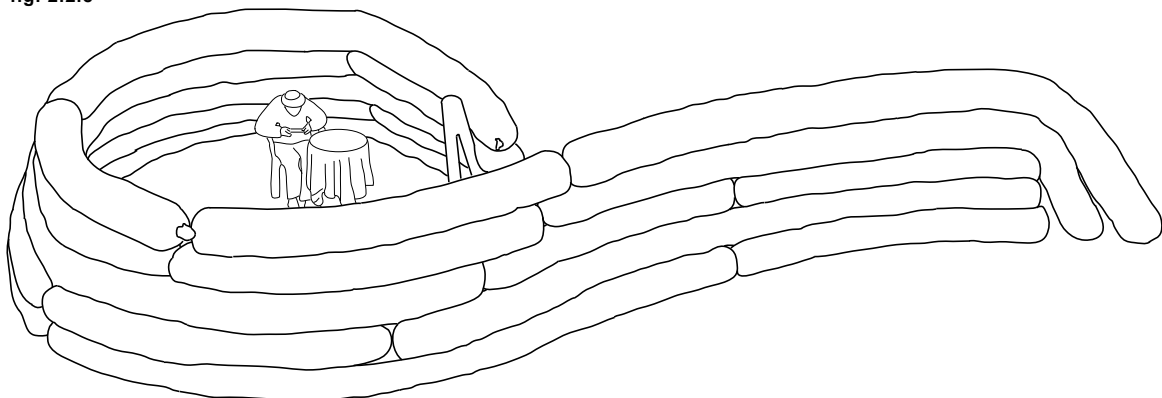

fig. 2.2.8

2.11 KUUBTUINEN

Rianne Makkink, Sloom.org

Een mens kan een jaarrond leven van de teelt van één vierkante meter bouwland.

Rianne Makkink van Sloom-org wil door vertragen en herkauwen, langzame groeimodellen ontwikkelen waarin de ervaring van het maken en het ondergaan van het landschap centraal staat. Hiertoe bedacht ze onder andere de 'kuubtuinen'. Makkink stelt dat een mens een jaarrond kan leven van de teelt van ongeveer één vierkante meter bouwland. Om dat principe zichtbaar te maken stelde ze een zestal 'Kweekkuubkisten' op aan de Krabbepas die ze met Vlaardingse schoolkinderen beplante.

Kinderen helpen bij het aanmaken van compost in een kuubkist. Ze leren hierbij de juiste manier van stapelen van afwisselende lagen uit aarde en organisch huishoudelijk afval en tuinafval. Als toplaag kan eventueel wat potgrond worden toegevoegd. Tussen gaten in de wanden van de kuubkist worden dan touwtjes gespannen, om kweekvakjes te maken. In deze kweekvakjes worden diverse soorten groentenzaadjes en bloemenzaadjes geplant en met water begoten. Enkele weken later zijn in de kuubkist verschillende soorten kool, salade, en bloemen gegroeid. De kweekkuubkist toont aan, dat een kuub aarde van goede kwaliteit genoeg is, om een mens met groenten te verzorgen. Ook kunnen zo kwetsbare velden met rust gelaten worden of ruimten die overvol zijn tijdelijk bezet worden met kuubkisten om zo toch te voorzien in de voedselbehoefte.

*De compostkuubkist
Hoe je een kuub aarde van goede kwaliteit krijgt toont de volgende handleiding:*

Vermeng zoveel mogelijk "nat" en "droog" afval.

Nat afval = keukenafval en vers tuinafval.

Droog afval = snoeihout, herfstbladeren, gedroogd grasmaaisel

Zorg voor voldoende luchtigheid, om stank, verzuring en verrotting tegen te gaan, je moet altijd zorgen voor een optimale beluchting en een goede drainage van het overtollige regenwater. Meng alle materialen en woel het geheel regelmatig om. Voeg regelmatig grof materiaal toe (hout-snippers of kleine takjes). Zorg voor voldoende afwisseling van droog en nat materiaal. Zaden van onkruid worden slechts vernietigd bij temperaturen van 50 – 60°C. Deze warmte kan alleen bereikt worden in een voldoende grote composthoop. De vochtigheid van je composthoop moet ongeveer 50-60% bedragen. Dat kan je nagaan met de vuisttest: neem een handvol composterend materiaal en knijp er in. Er mogen slechts enkele druppels vocht uitkomen. Indien het te vochtig is, meng je er wat droog materiaal onder.

Bij het openen van je hand mag het materiaal niet meteen uiteen vallen, anders is het te droog. In dit geval besproei je het geheel met water. Hoe kleiner het materiaal, hoe sneller de vertering.

Gebruik zoveel mogelijk vers materiaal. Voeg nooit te grote hoeveelheden van hetzelfde materiaal tegelijk toe. Start met je composthoop in het voorjaar, in de zomer of in de herfst. Onkruiden (zoals brandnetels) zijn zeer goed composteerbaar en zorgen voor een goede temperatuur in de composthoop. Hun vochtgehalte en structuur is optimaal. Voeg ze wel bij de composthoop vóór de zaadvorming. Heb je in de herfst te veel bladeren?

Met grotere takken en snoeihout door elkaar te vlechten kan je een hoek maken waar je het teveel aan bladeren in verzamelen kan. Zo kan je ze bewaren en regelmatig toevoegen aan je composthoop. Je kan ook een bak maken met vier paaltjes en wat kippengaas. Het gaas en de gevlochten takken laten voldoende verluchting toe, zodat het materiaal niet kan rotten.

Te grote hoeveelheden gras kan je het beste niet ophopen. Het materiaal is te vochtig, gaat snel rotten en is dan onbruikbaar voor je composthoop. Gras is echter wel uitstekend geschikt voor "mulching" (tussen je planten een laagje versgemaaid gras aanbrengen) en vormt een prima afdek tegen vorst (bladeren ook). Bij de aankoop van een nieuwe grasmachine kan je kiezen voor een model dat het afgereden gras versnipperd, zodat je het gewoon op je gazon kan laten liggen. Grote hoeveelheden haagscheersel kun je op een aparte hoop composteren. Dit materiaal hoeft je niet te vermengen met andere materialen.

bron
www.interrand.be

fig. 2.11.1

Vermeng zoveel mogelijk "nat" en "droog" afval.
Nat afval = keukenafval en vers tuinafval.
Droog afval = snoeihout, herfstbladeren, gedroogd grasmaaisel.

fig. 2.11.2

Tussen gaten in de wanden van de kuubkist worden dan touwtjes gespannen, om kweekvakjes te maken. In deze kweekvakjes worden diverse soorten groentenzaadjes en bloemenzaadjes geplant en met water begoten.

2.11 KUUBTUINEN

Rianne Makkink, Sloom.org

fig. 2.11.1

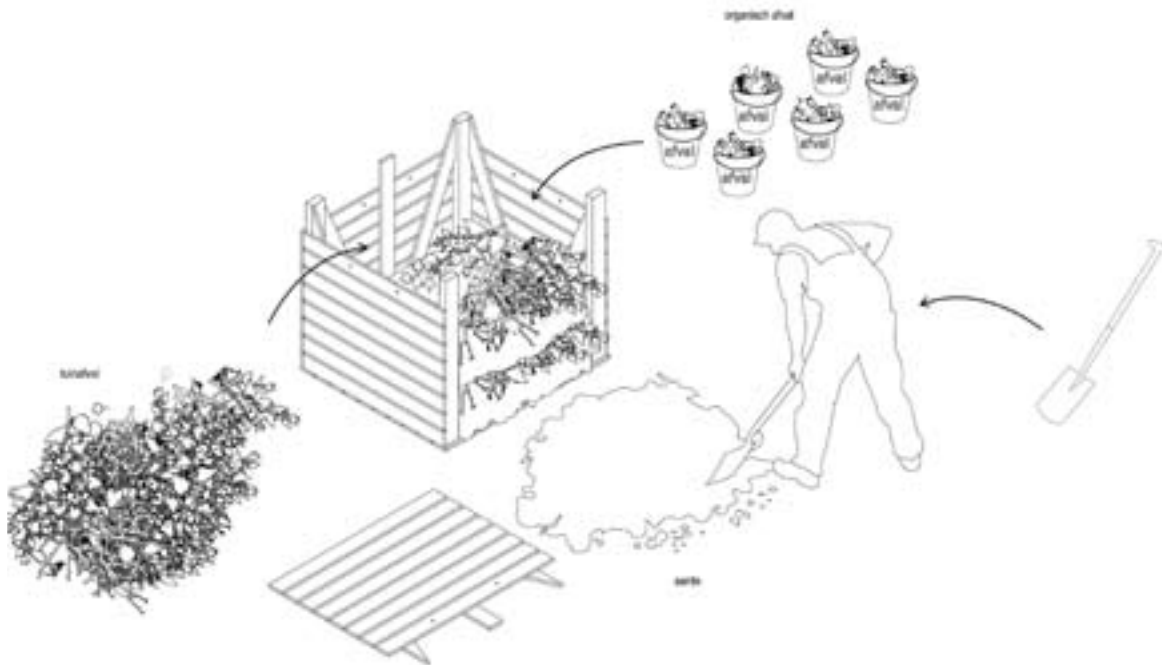
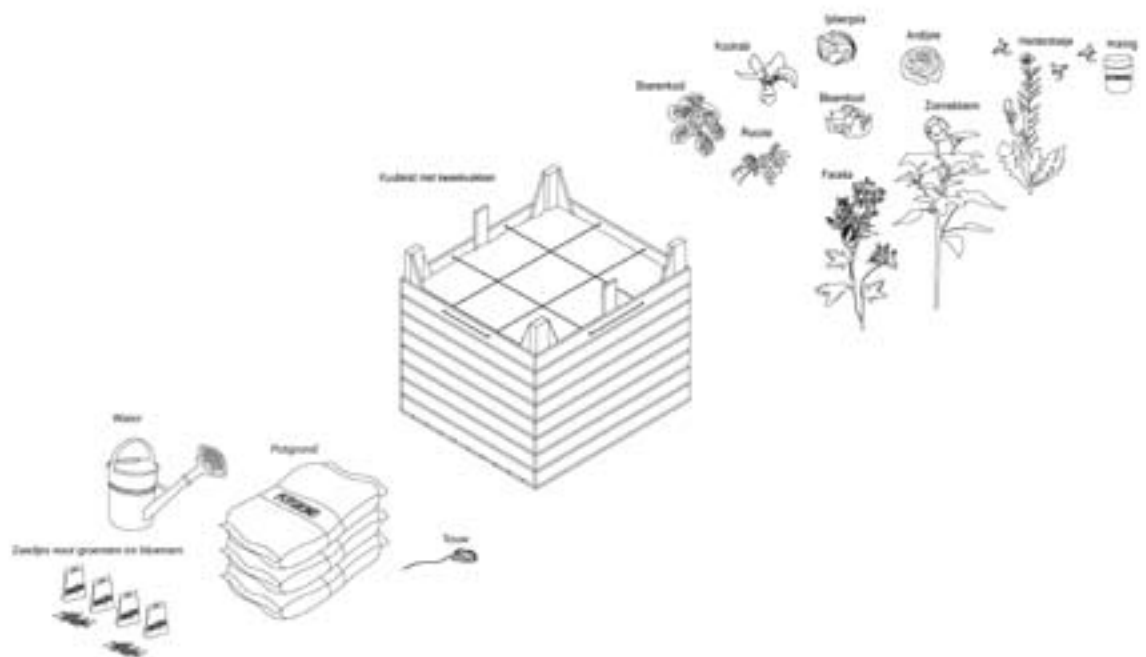

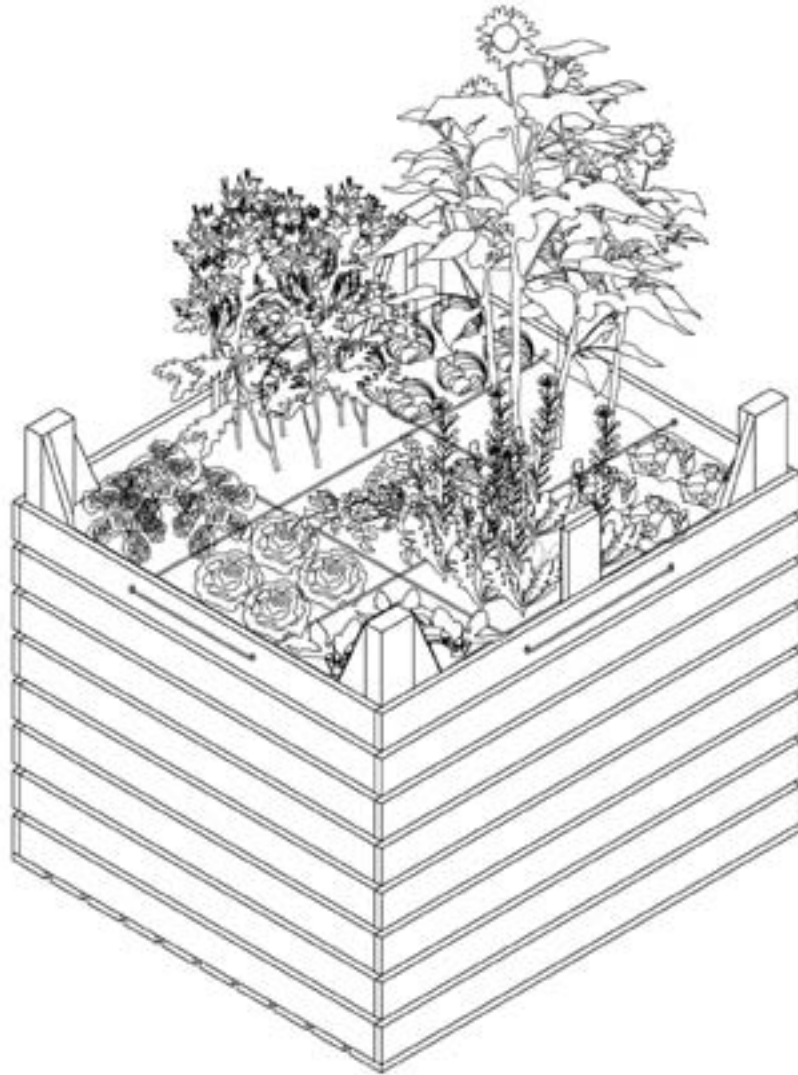
fig. 2.11.2

2.11 KUUBTUINEN

Rianne Makkink, Sloom.org

fig. 2.11.3

2.11 KUUBTUINEN

Rianne Makkink, Sloom.org

fig. 2.11.4

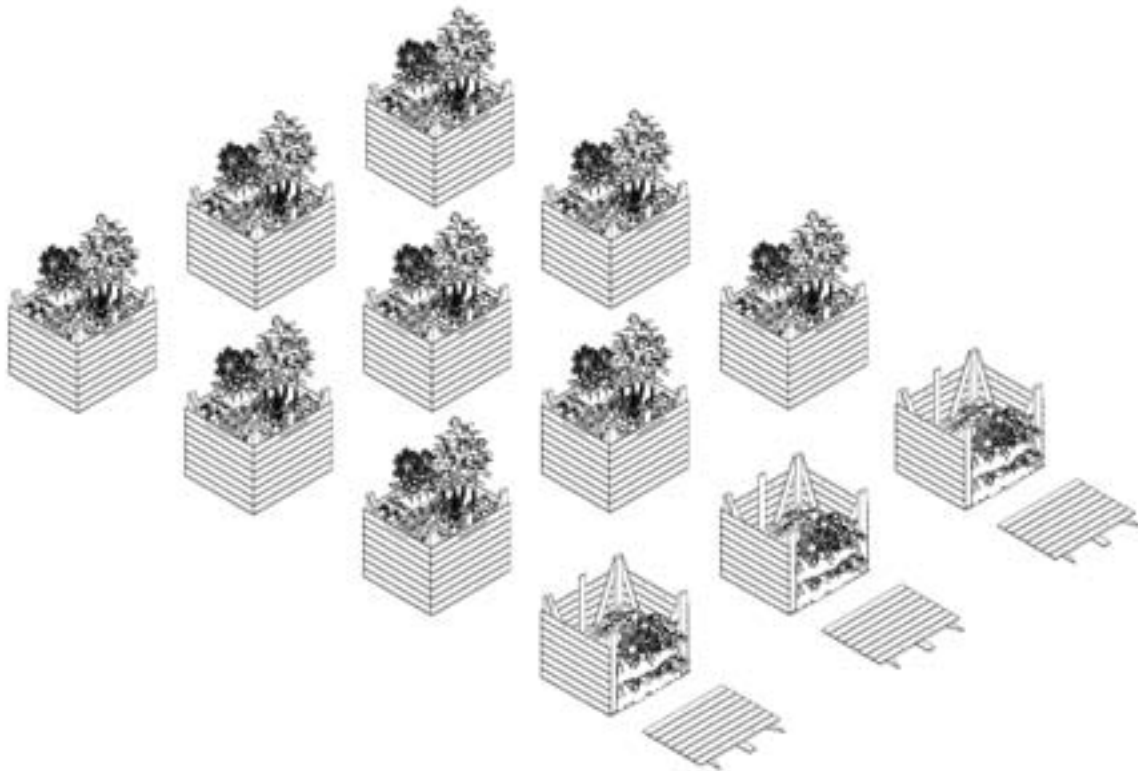

fig. 2.11.3

De Kweekkuubkist in volle bloei.

fig. 2.11.4

Veld met kweekkuubkisten.

2.12 RECYCLOOP

Pieter Scheer en Jan Jongert, 2012 architecten

Nieuwe architectuur in het gebied wordt gemaakt van te hergebruiken bouwmaterialen uit de directe omgeving.

Nieuwe functies in een gebied vragen meestal ook om nieuwe gebouwen. Hoe pas je die in je cultuurhistorische landschap in is de vraag. Maak je de gebouwen na zoals die vroeger werden gebouwd? Bouw je 'oude schuren' na met nieuwe technieken en nieuwe materialen? Of kijk je vooral naar hoe die gebouwen vroeger zijn ontstaan en boots je dat ontstaan na?

Volgens die laatste methode werkt 2012 architecten. Voor iedere bouwopdracht maken zij een zogenaamde oogstkaart en brengen precies in kaart wat voor bouwmaterialen er in de directe omgeving te vinden zijn die hergebruikt kunnen worden. Feitelijk zoals dat vroeger gebeurde. Gebouwen werden in de tijd vóór de schier eindeloze transportmogelijkheden immers ook gemaakt van de materialen die men in de buurt kon vinden. Nu kunnen we alles overal vandaan halen en is het de kunst om niet de eindeloze mogelijkheden maar juist de beperkingen goed te kiezen en in te zetten.

In de Krabbepas zetten Pieter Scheer en Jan Jongert van 2012 architecten de Recycloop op, een paviljoen dat gemaakt is van oude aanrechtbladen uit slooppanden in de omgeving. Deze uit slooppanden afkomstige aanrechtbladen vormen de wanden van een veelzijdige ruimte. Als de zon schijnt reflecteert de recycloop als een spiegelbol. Binnen schijnt de zon door de gootsteengaten en vormt lichtstralen.

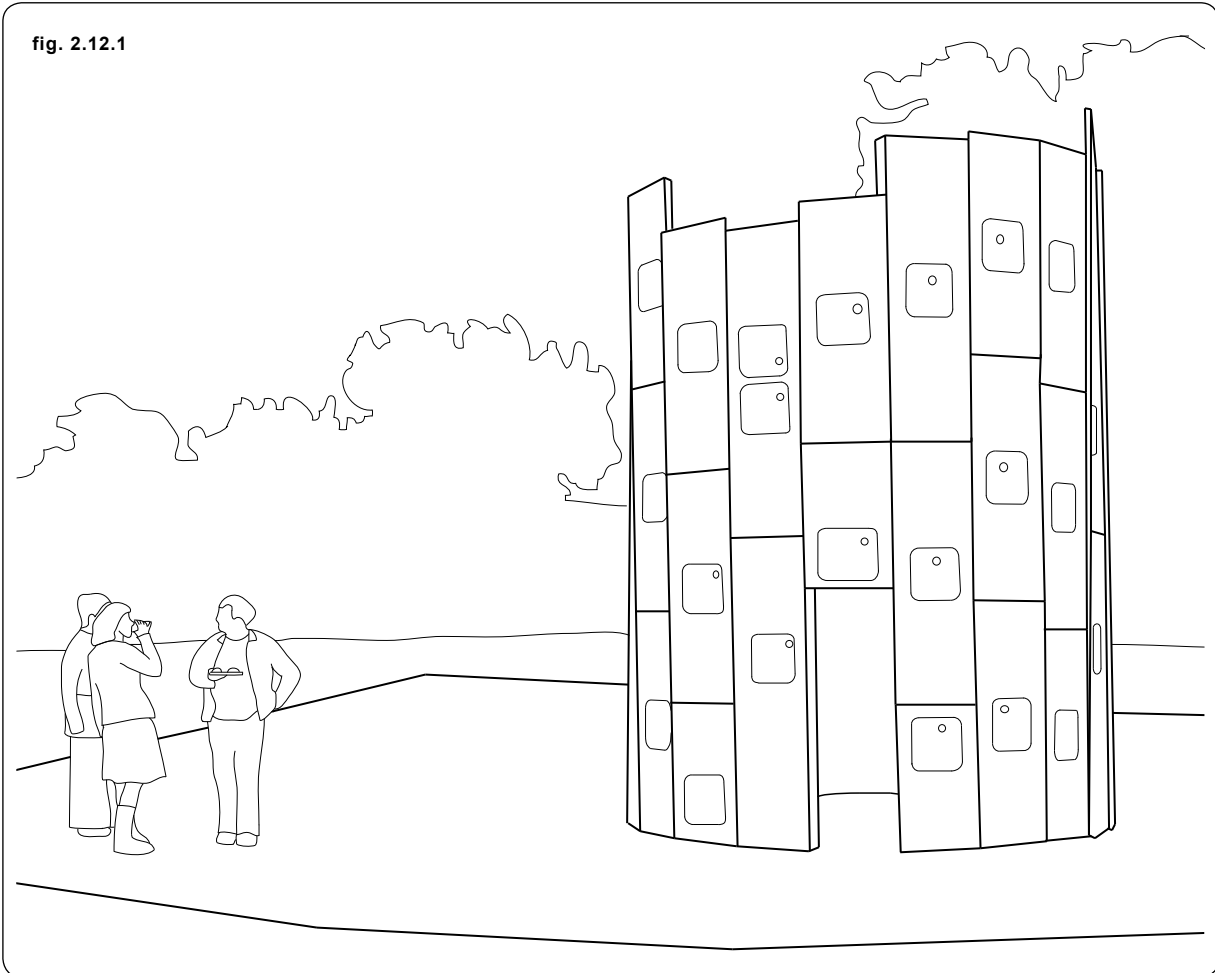
Het voorstel dat de Recycloop vertegenwoordigt is niet om alleen maar gebouwen van oude aanrechtbladen in het gebied neer te zetten. Het brengt juist de cultuurhistorische continuïteit van het bouwen met de beperkende materialen uit de directe omgeving, die op dat moment voorhanden zijn, op een hedendaagse manier in kaart. Daarmee zorgt deze benaderwijze ervoor dat hoewel er iedere keer op een zelfde manier wordt gehandeld, de gebouwen gegarandeerd een geheel andere uitstraling krijgen. Bovendien loopt deze benaderwijze voorop in inventief omgaan met extreem lage productie- en vervoerskosten van bouwmaterialen.

fig. 2.12.1
Recycloop: paviljoen gemaakt van aanrechtbladen uit slooppanden.

2.12 RECYCLOOP

Pieter Scheer en Jan Jongert, 2012 architecten

fig. 2.12.1

2.13 HAPPY CRAB

Door van de voormalige surfplas een reservaat en wkekerij van de Chinese wolhandkrab te maken krijgt het gebied een nieuwe oorsprong met terugwerkende kracht.

Bij mijn eerste bezoek aan de Krabbeplas informeerde ik enthousiast naar de verblijfplaats van de krabben waarnaar ik dacht de plas vernoemd was. Er bleken geen krabben in de plas te zitten en waar de naam Krabbeplas dan wél vandaan kwam bleek niet algemeen bekend. De naam van de boerderij die op deze plek stond misschien? Een verbasterde middeleeuwse aanduiding voor een bijzondere schaarvormige slootformatie? Een verwijzing naar de bewoners van het oorspronkelijke landschap van kreekruggen en brakke moerasbossen? Filosofische deelnemer aan het project Maarten van Wesemael bracht me op de gedachte dat de naam verwees naar de Krabbescheer, een indicatorplant voor schoon oppervlakte water. Maar met de kennis van de blauwalproblematiek kon ik me dat eerlijk gezegd niet voorstellen. De suggestie dat de naam uit historische overlevering stamt werd door de Vlaardingse archeoloog Tim de Ridder tegengesproken. De oorsprong van de naam Krabbeplas bleek bij geen van mijn gesprekspartners bekend totdat de Vlaardingse cultuurhistoricus Van Ooststroom me de oorsprong ervan verried. Krabbeplas verwijst naar ingenieur G. Krabbe die leefde van 1920 tot 1969. In dienst van de Grontmij deed hij in de jaren zestig verdienstelijk onderzoek naar de mogelijkheden van de reconstructie van Midden-Delfland en stond daarmee aan de wieg van

het recreatiegebied dat nu zijn naam draagt. Maar wie weet dat dit gebied is opgedragen aan zijn planvormingspionier? Ik en u nu ook, maar het bord met toelichting is onvindbaar.

De mooiste dingen kunnen geboren worden uit misverstanden. Ook als deze misverstanden moedwillig worden gecreëerd. Zo las ik tot mijn stomme verbazing in Europa van Geert Mak dat de oorsprong van de naam Berlijn niets maar dan ook niets met de beren uit het stadswapen van doen heeft gehad. Het stamt van 'brl' dat moeras betekent in de slavische taal die lang op die plek werd gesproken. 'Maar zo'n stad als Berlijn mag in haar oorsprong toch niet verwijzen naar een moeras' is er ooit in de woelige geschiedenis van de stad gedacht, 'dat is toch niet gepast'. Een mythe werd bewust gecreëerd. 'Brl' werd uitgesproken als Berlin en leek op Bärln en dus op beer in het Duits. Een nieuwe oorsprong was geboren, de stad kreeg een mythische relatie met een beer toegedicht die vervolgens in het stadswapen werd ver-
eeuwigd. In de stad werd ook een berenkuil gegraven waar de 'echte' nazaten van die oorspronkelijke beer te bewonderen waren, en nog steeds zijn. En in de souvenirshops wemelt het van de voorwerpen waarop een trotse beer als logo van de stad staat afgebeeld. Toegegeven, een beer in het stadswapen maakt meer indruk dan een stuk moeras.

Moeras vind je in het centrum van Berlijn niet meer, maar in de Krabbeplas groeit het goed. Het krijgt steeds meer een functie voor waterzuivering, nietproductie en het huisvesten van bedreigde diersoorten. De plas, die ooit is aangelegd voor de in de jaren tachtig zeer populaire surf-sport, ligt er momenteel verlaten bij: surfen is namelijk uit. Dit biedt echter ook volop kansen. Met het verdwij-

nen van de surfers is het gedeelte van de plas dat daarvoor werd gereserveerd dus feitelijk weer vrij en kan op zoek naar een nieuwe bestemming.

"Vreemde dieren en planten rukken op", kopte het AD deze zomer, daarmee onder meer doelend op de Chinese Wolhandkrab. Deze exotische krabbesoort, zo'n beetje de enige die volledig in zoet water kan overleven, werd in het verleden door vrachtschepen geïmporteerd doordat ze in aziatische havens hun ballasttanks met het lokale water volzogen en dat hier weer loosden. Inmiddels schijnen deze schaaldieren welig te tier-
ren. Vissers vangen ze ongewild en spelende kinderen halen ze uit de nieuwbouwwijkse sloten. Hij neemt met weinig genoegen, aldus de correspondent van het AD, smerig water interesseert hem niets, hij kan een half jaar zonder eten, en als het vrouwtje de geest heeft, legt ze 200.000 tot 900.000 eieren. Maar hij wordt ook een ramp op scharen genoemd. Hij verslindt alles wat hij onderweg tegenkomt en verjaagt andere soorten. Op sommige plaatsen is deze exoot al volledig ingeburgerd. In Friesland spreken ze niet meer over de Chinese maar over de Friese Wolhandkrab, en beschouwen ze het als streekproduct. Op het internet is zelfs een recept voor deze krab te vinden afkomstig van restaurant de Hinde in Hindeloopen. Maar door-
gaans worden de krabben na gevangen te zijn zo snel als mogelijk geëxporteerd naar China en Vietnam, waar dit dier als een delicatessen geldt. In 2006 onderzocht de visafslag met het instituut IMARES nog de afzetmogelijkheden van de krab en de mogelijkheden om de krab in gevangenschap te houden zonder kwaliteitsverlies.

2.13 HAPPY CRAB

Hier dient zich een uitgelezen kans voor de herbestemming van de surfplas aan. De plas kan zich gaan profileren als asiel voor ongewenste wolhandkrabben die binnen een speciale afrastering in de voormalige surfplas kunnen worden afgeleverd. Er wordt vervolgens een kweek en veredelingsprogramma opgezet waarmee buitenlandse afnemers kunnen worden bediend. Het Krabbepas restaurant wordt herbenoemd tot 'The Happy Crab' en gaat zich specialiseren op de keuken rondom de krab die inmiddels als Midden-Delfland Krab erkend streekproduct geworden is. Chinese toeristen kunnen er hun middagmaal nuttigen op hun route van de Kinderdijk naar Amsterdam. En de Krabbepas heeft een nieuwe oorsprong gekregen met terugwerkende kracht.

Recept voor de Friese Wolhandkrab

Harmen Ligthart

chefkok-eigenaar van restaurant De Hinde in Hindeloopen

'Ik zet ze eerst een nacht in een spoelbak met koud leidingwater. Daarna breng je een grote pan water aan de kook, en dan pocheer je de krabben daarin om ze snel dood te laten gaan. In vier-vijf minuten als het water weer aan de kook is, zijn ze goed. Je laat ze afkoelen tot ze hanteerbaar zijn. Je breekt de scharen en poten van hun lijf. Van de scharen verwijder je het éérste 'kootje', het scharniergedeelte waarmee ze knippen, want dat is begroeid met die wol. Je hakt en plet met een hakmes alle onderdelen, ook het lijf. Dan zet je de stukken aan, in zonnebloemolie, precies zoals je met garnalen in hun pantsers doet. Je kunt wat wit van prei laten meezweten, en winterwortel. Daarna afblussen met cognac en witte wijn, of beide, je kunt ook nog tomatenpuree toevoegen, en/of sinaasappelschil of steranijs, je ziet maar. Dan gaat er water bij, en zo laat je het een paar uur zachtjes trekken. Met een schuimspaan of iets van dien aard plet en stamp je ze maar eens. Dan zeven door een vergiet, nog eens aanstampen. Het vocht kook je vervolgens zachtjes in, en je maakt er een 'bisque' van, of zoals ik een gereduceerde saus.'

fig. 2.13.1

Chinese Wolhandkrab, exotische krabbesoort die volledig in zoet water kan overleven.

2.13 HAPPY CRAB

2012 architecten

fig. 2.13.1

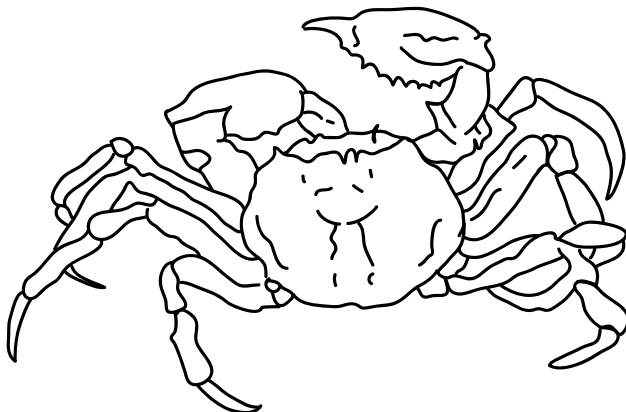

fig. 2.13.2

fig. 2.13.2

Kweekschema van de toekomstige Delflandse wolhandkrab met centraal het 'Happy Crab' restaurant aan de Krabbeplas.

1

Oktober:

Goed kweekbare krabben worden uitgeselecteerd en mannetjes en vrouwtjes worden gescheiden in een intensieve kweekvijver.

2

Lente:

In een tank gevuld met zout water wordt één mannetje bij drie vrouwtjes gevoegd.

3

2 weken later:

Wanneer de vrouwtjes zijn bevrucht worden de mannetjes weer terug in de Krabbeplas gezet.

4

Twee dagen voor het leggen van de eieren worden de bevruchte vrouwtjes in een aparte tank geplaatst.

5

Wanneer een dichtheid van 200.000 tot 300.000 larven is bereikt, worden de vrouwtjes in een andere tank geplaatst.

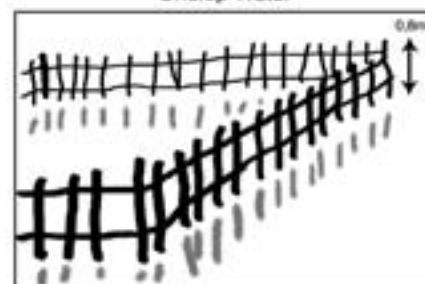
6

In speciale vijvers groeit de jonge krab op.

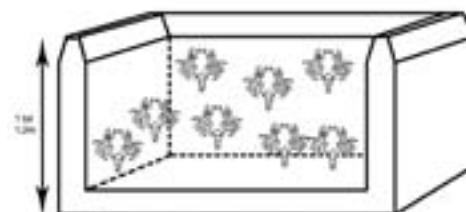
7

De jonge krabben worden uitgezet in de Krabbeplas, met ondiep water als de ideale leefomgeving voor de Delflandse wolhandkrab.

Krabbeplas
Ondiep Water

7

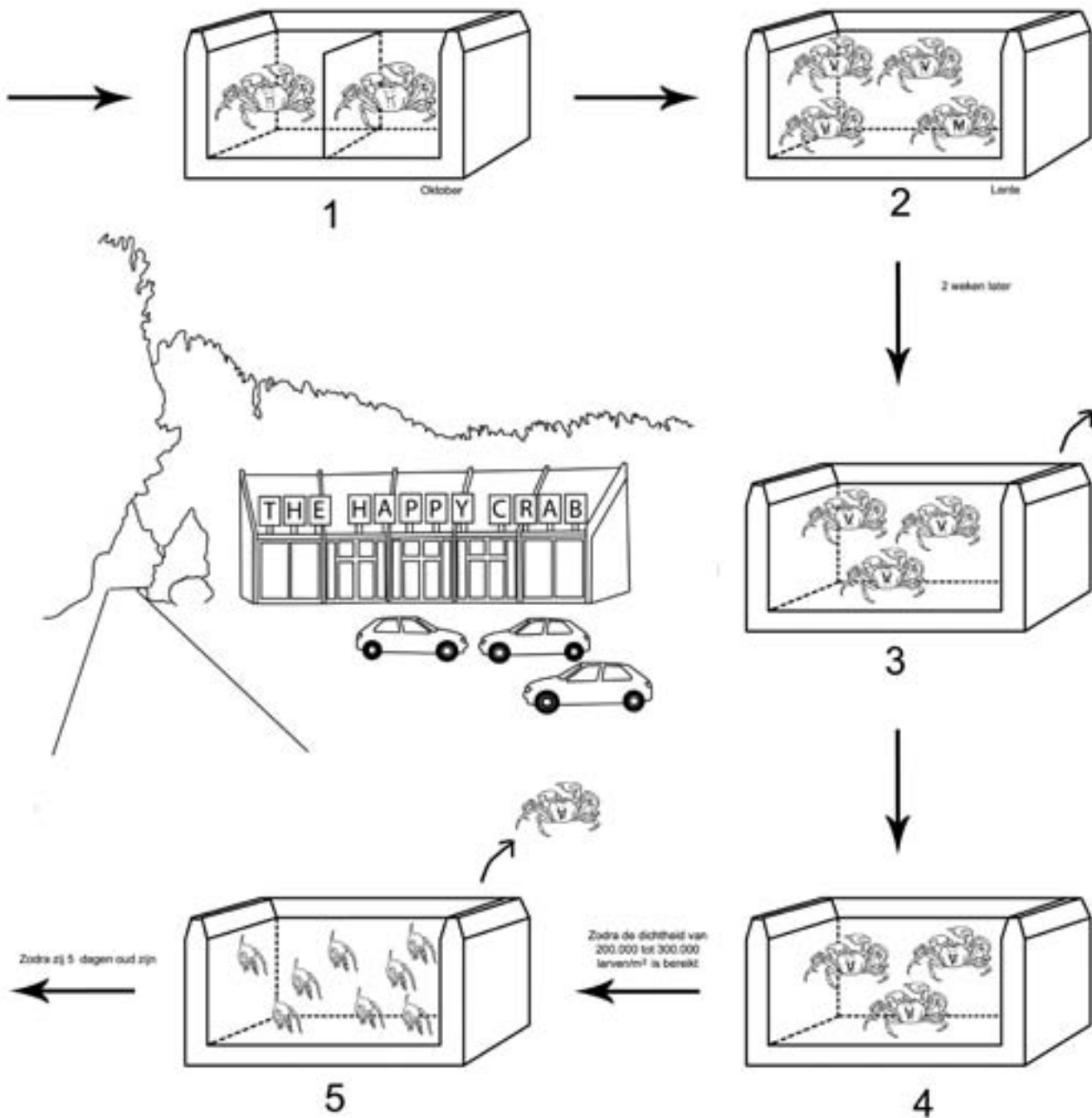

Vijvers van
300-1320m²
voor 130-150
krabben/m²

6

2.13 HAPPY CRAB

2012 architecten

VOORSTELLEN VOOR DE KRABBEPLAS

VOORSTELLEN VOOR DE KRABBEPLAS

VOORSTELLEN VOOR DE KRABBEPLAS

COLOFON

Deze tekst is geschreven op basis van gesprekken en onderzoek. Aan de tekst werkten mee

Francien van Westrenen (redactie) Anja Köppchen (geschiedenis reconstructie) Robin Kolleman (lezing)

Het beeldmateriaal werd gemaakt door

Minke Themans, Marlene Pinaud, Stefan La Grand, Gerwin de Vries en Alexander Herrebout, Rianne Makkink, Georg Böhle, Jacques Abelman, Willemijn Lofvers en Hans Venhuizen.

Vormgeving Studio Minke Themans,

Minke Themans en Brenda Vonk Noordegraaf

Gesprekspartners Willemijn Lofvers, Rianne Makkink, Jacques Abelman, Cor Geluk (Juurlink en Geluk landschaps-architecten), Minke Themans (informatievormgever), Wim Timmermans (Alterra-stad land relaties), Govert van Oord (Vereniging Midden-Delfland), Bert van Meggelen (Maatwerk), Pia van Oord (Midden Delfland is mensenwerk), Christiaan vd Kamp (gemeente Midden Delfland), Steven Slabbers (Bosch en Slabbers landschapsarchitecten), Mirjam Warnars (Zuidbuurt), Arie vd Berg (Vockestaert), Dr Heleen van Londen (onderzoekster Romeinse geschiedenis Midden-Delfland), Prof JHF Bloemers (Amsterdams Archeologisch Centrum), René van Hemert (GZH), Herman Doctors van Leeuwen (Vockestaert), Judith Westerink (Alterra), Hanneke Gieske (Hoogheemraadschap Delfland), Vincent Kuypers (Alterra), Jan Duijndam (boer voor natuur), Simco Louwersma (GZH), Peter de Jong (kunstenaar Vlaardingen), burgemeester Bruinsma (Vlaardingen), Tim de Ridder (archeoloog Vlaardingen), Esther Didden, Gert Jan Leenknecht (bestuurskundige Universiteit Brabant), Stefan LaGrand, Nils van Beek (SKOR), Jos Akkermans (recreatie exploitant)

Bron materiaal www.chs.zuid-holland.nl, www.ontwerpeenerf.nl, Filosofische expedities Case Study Krabbeplass (met bijdragen van: Mohammed Benzakour, Yvonne Dröge Wendel, Cor Geluk, Jandirk Hoekstra, Toine Horvers, John Jansen van Galen, Maarten van Wesemael), Bijeenkomst Landschapsontwikkelingsplan georganiseerd door Midden Delfland Vereniging (30-6-2007), www.krabben.net, Krijn Giezen Kunstenplan Midden Delfland (1984), 5000 jaar wonen op veen en klei (archeologisch onderzoek in het reconstructiegebied Midden Delfland) vd Broecke en van Londen (1995), Kunst en Landleven komen samen in de Zuidbuurt (Peter de Lange in Musis, Midden Delfkrant) (diverse nummers), Investeren in het Nederlandse Landschap (ministerie LNV 2006), Beheersplan Midden Delfland west (GZH) Beheersvisie (recreatieschap Midden Delfland), Reader bij workshop Krabbeplass (SKOR 2003), Manifest veelzijdig Platteland (taskforce multifunctionele landbouw (2007)), Neufert architects data (2000), 'Brongaswinning op traditionele wijze' Roelof Stuurman TNO (2001), www.lwkopenol.nl/middendelfland.htm, www.middendelflandsite.nl/, www.middendelfland.net/, Websites van Agrarische Natuurvereniging Vockestaert, Arti Delflandiae, Groenservice Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Delfland,

Midden-Delfland Vereniging, Provincie Zuid-Holland, Recreatieschap Midden-Delfland, Stadsgebied Haaglanden, Stadsregio Rotterdam, Stichting Landschapsbeheer Zuid-Holland, Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk, Vereniging Natuurmonumenten. Gemeente Midden Delfland: gebiedsvisie 2025, brochure vitale dorpen, diverse info via www.middendelfland.nl, recreatieschap Midden Delfland: recreatieonderzoek 2005, Presentaties in het kader van het opstellen van het landschapsontwikkelingsplan van: Provincie Zuid Holland, Bosch en Slabbers landschapsarchitecten, Stadsgebied Haaglanden, Stadslandbouwgids (wageningen UR voor min LNV), Midden Delfland, The roman native landscape past and present (academisch proefschrift Heleen van Londen), Protecting an developing the dutch archeological landscape (brochure NWO), Globaal plan voor beeldende kunst bij de reconstructie van Midden Delfland, Flip Lambalk en Bouke Ylstra (1984), De kunst van het recreëren (master thesis Anja Köppchen 2007, Cultureel erfgoed in Midden Delfland (uitgave van Midden Delfland is mensenwerk 2004), recreatiekaart en andere brochures (recreatieschap Midden Delfland), <http://www.resource-online.nl/>, <http://www.nwo.nl/>, Van zoute schade naar zilte oogst (innovatienetwerk 2007), Judith.westerink (Alterra), Dhr Ooststroom (Cultuurhistoricus Vlaardingen), Annex Sensatie (esther didden SKOR 2003), Kunst in Midden Delfland, voortzetting van een traditie (Han Lörzing 1984), Landschapskunst, kunstlandschap (Han Lörzing 1986), Ontwerpplan deelgebied Lickebaert (reconstructiecommissie Midden Delfland 1986), www.skor.nl, www.homepages.hetnet.nl/~hoekje/gas, www.home.zonnet.nl/midden-delfland/brongas, Michael Moerman (GZH), Over de samenstelling en de waarde van het brongas, auteur: C.P.E. Ribbius, Het Gas, januari, maart en mei 1898. En verder alles en iedereen die op een of andere manier heeft bijgedragen maar die ik in dit overzicht vergeten ben.

© 2007 Bureau Venhuizen. www.bureauvenhuizen.com

THE HAPPY CRAB

en andere voorstellen voor de toekomst van de Krabbeplas

Krabbeplas: reconstructie van een mentaliteit

Hans Venhuizen

Niet zozeer het landschap zelf, maar de mentaliteit van waaruit dat landschap is ontstaan, is aan een stevige reconstructie toe.

Midden-Delfland-Schap

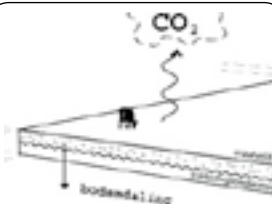
Het Midden-Delfland-Schap brengt alle besluitvorming effectief op één plek samen, de Midden-Delfland-Drost wordt de ambassadeur.

Klimaatboer

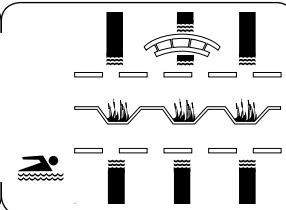
met dank aan Stefan la Grand

In plaats van klusjesman en beheerder van door anderen bedachte landschappen, worden boeren weer de producenten van dat landschap.

Blauwalgfilter

De vergiftiging van het zwemwater door blauwalg kan effectief worden bestreden met een helofytenfilter waarmee tevens het landschap kan worden verfraaid.

Bagger Landschapspark

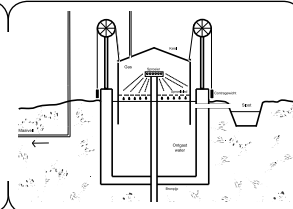
Gerwin de Vries en Alexander Herrebout

Vervuilde bagger kan de basis zijn voor een park wanneer deze bagger in het landschap wordt verwerkt en schoongemaakt en bovendien recreatief wordt ontsloten.

Brongas

Deze verdwenen maar cultuurhistorisch interessante vorm van energiewinning kan nieuw leven ingeblazen worden en zo als eigen energievoorziening voor Midden-Delfland gaan dienen.

Zouttuin

Willemijn Lofvers i.s.m. Vincent Kuypers

De toekomstige verzilting van de Nederlandse polders is onvermijdelijk maar biedt een uitgelezen kans om zilte gewassen te telen en zo nieuwe streekproducten te ontwikkelen.

Zuiverende paddestoelvelden

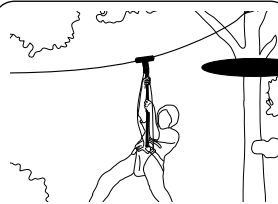
Jacques Abelman

Paddestoelen zijn als geen ander gewas in staat om bij hun groei vervuiling uit de bodem op te nemen en te verteren en toch nog eetbaar te blijven voor de mens.

Vermaakboer

Een boer kan recreatie leveren als door hem gekozen grondgebonden product en zelf zijn gewaswisselingen bepalen.

Verborgen recreatievoorzieningen

Krijn Giezen

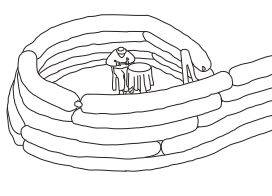
In plaats van standaard recreatievoorzieningen die het landschap aantasten, kunnen deze ook schuilgaan in de omgeving, zoals boten als vis- en picknickplek.

EELLS

Jacques Abelman

Van afbreekbaar plastic gemaakte worsten gevuld met gebiedseigen gras of stro kunnen tijdelijke architectonische toevoegingen aan een open ruimte worden gemaakt.

Kuubtuinen

Rianne Makkink, sloom.org

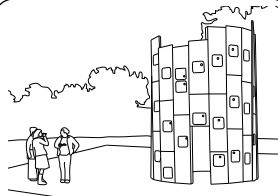
Een mens kan een jaarrond leven van de teelt van één vierkante meter bouwland.

Recycloop

2012 architecten

Nieuwe architectuur in het gebied wordt gemaakt van te hergebruiken bouwmaterialen uit de directe omgeving.

Happy crab

Door van de voormalige surfplas een reservaat en kwekerij van de Chinese wolhandkrab te maken krijgt het gebied een nieuwe oorsprong met terugwerkende kracht.

